

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Role muže v pěstounské péči

Bc. Klára Hejděncová

Diplomová práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Klára Hejděncová
Osobní číslo: H12570
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Resocializační pedagogika
Název tématu: Role muže v pěstounské péči
Zadávající katedra: Katedra věd o výchově

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku pěstounství z pohledu muže - pěstouna. Bude zkoumaná role muže pěstouna v náhradní rodinné péči, i ve společnosti, jeho motivace k přijetí cizího dítěte do rodiny a vzájemná adaptace s dítětem v rodině, tvorba identity, popřípadě vztah biologického a náhradního "otcovství" atd. Důležitou stránkou, která zde také bude zmíněna, je vztah partnerů pěstounů a začlenění kontextu širší rodiny. Cílem výzkumné části je zaměřit se v případových studiích na sociální roli pěstouna a podrobně ji prozkoumat. Sběr dat bude založen na rozhovorech s pěstouny a analýze jejich vlastního pohledu na dané téma. Zjištěná data budou následně interpretována. Záměrem práce je poukázat na dosud v českém prostředí nezpracované a opomíjené téma, které se stává v současné době transformace systému péče o ohrožené děti značně aktuální.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4717-883.

HENDL, Jan a Tomáš NOVÁK. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-6202-196.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 p. ISBN 80-717-8304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

RAPSHAW, Mary R. Foster parent handbook. San Jose [Calif.]: Writer's Showcase, 2002, 112 p., [16] p. of plates. Changing family (New York, N.Y.). ISBN 05-952-1619-6.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-802-6200-659.

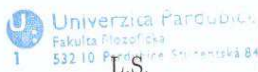
Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **28. května 2013**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2014**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. května 2013

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 19. 6. 2014

Bc. Klára Hejděncová

Poděkování:

V tomto místě bych ráda poděkovala paní Mgr. Adrianě Sychrové Ph.D. za odborné vedení a dodání energie při zpracování diplomové práce. Také bych ráda poděkovala všem, kteří mi umožnili zrealizovat výzkum a dosáhnout kýžených výsledků.

ANOTACE

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku pěstounství z pohledu muže - pěstouna. Bude zkoumaná role muže pěstouna v náhradní rodinné péči, i ve společnosti, jeho motivace k přijetí cizího dítěte do rodiny a vzájemná adaptace s dítětem v rodině, tvorba identity, popřípadě vztah biologického a náhradního "otcovství" atd. Důležitou stránkou, která zde také bude zmíněna, je vztah partnerů pěstounů a začlenění kontextu širší rodiny. Cílem výzkumné části je zaměřit se v případových studiích na sociální roli pěstouna a podrobně ji prozkoumat. Sběr dat bude založen na rozhovorech s pěstouny a analýze jejich vlastního pohledu na dané téma. Zjištěná data budou následně interpretována. Záměrem práce je poukázat na dosud v českém prostředí nezpracované a opomíjené téma, které se stává v současné době transformace systému péče o ohrožené děti značně aktuální.

KLÍČOVÁ SLOVA

pěstoun, podpora, vztah, smysl, výchova

TITLE

The role of men in foster care

ANNOTATION

The thesis is focused on issue of foster care from a men's attitude – foster-father. There will be weighed up a foster-father's role in foster care, in society, his motivation to accept foreign child into his family and mutual adaptability in the family, a formation of identity, of a relationship between biological and foster fatherhood, etc. An important issue, which will be mentioned, is a relationship between fosterparents' partners and integration of extended family. The aim of research section is focusing case study on fosterparent's social role and analyze it properly. Found information is based on interview with fosterparents and their own analysis on this topic. Results will be interpreted than. The goal of the work is to point on a neglected topic, which is not worked out in the Czech republic so far. The issue becomes important because of transformation of system of care for vulnerable children.

KEYWORDS

foster-father, support, relationship, sense, upbringing

Obsah

Úvod.....	9
1 Rodina.....	11
1.1 Náhradní rodinná péče	11
2 Problematika genderu	14
2.1 Mužský a ženský princip.....	14
2.2 Otcovství	15
3 Identita	17
3.1 Identita dítěte.....	17
3.2 Identita pěstounů	18
3.3 Každý člen v rodině má svou roli	20
3.4 Desatero náhradní rodinné péče	20
4 Terapeutické náhradní rodičovství.....	23
5 Stabilita partnerství u pěstounů.....	25
6 Chci se stát pěstounem.....	28
6.1 Motivace k náhradnímu rodičovství.....	28
6.2 Postup žadatelů při zařazení do registru.....	30
6.3 Dohoda o výkonu pěstounské péče	33
7 Služby pro pěstouny.....	35
8 Shrnutí teoretické části.....	37
9 Výzkumná část.....	38
9.1 Cíl výzkumu	38

9.2	Formulace výzkumného problému.....	39
9.3	Etická oblast výzkumu	41
9.4	Mnohapřípadová studie	41
9.5	Výběr výzkumného vzorku a forma sběru dat	43
9.5.1	Realizace výzkumu	44
9.5.2	Transkripce rozhovorů.....	46
9.5.3	Kódování a kategorizace dat.....	47
9.5.4	Výzkumný soubor.....	47
10	Analýza a interpretace výzkumu.....	50
10.1	Spletitá cesta k pěstounství.....	51
10.2	Nová rodina	55
10.3	Partnerství pěstounů	61
10.4	Co děláme, když máme volno?	65
10.5	Moje dítě má svoji rodinu.....	65
10.6	Širší rodina pěstounů	67
10.7	Blízké okolí rodiny	67
10.8	Kdo se o nás stará	68
10.9	Jak to vidím já sám	70
10.10	Shrnutí výsledků	73
Závěr		78
Seznam literatury		80

Úvod

Problematika náhradního rodičovství se neustále mění a přetváří. I přes jeho nestálost je známo, že ústavní výchova nedokáže dostatečně připravit děti na život mimo jeho zdi. Náhradní rodinná výchova má vhodně simulovat fungující rodinné prostředí, se kterým tyto děti nemají zkušenosti. Pěstouni na přechodnou dobu mají za účel, mít dveře otevřené pro příchod dítěte. V kojeneckém ústavu děti nezažívají láskyplnou péči, jsou ochuzeni o pozornost a pocit bezpečí. Tento stav mají eliminovat krátkodobí pěstouni. Dlouhodobí pěstouni přijímají dítě na základě svých požadavků a zajišťují mu vhodnou alternativu stálé rodiny.

Odborná literatura je zaměřena na manželský pár, resp. na pěstouny obecně, popřípadě na ženy pečovatelky. Na otce rodiny se pozornost nezaměřuje. Na základě dobrovolnické činnosti v organizaci, která se věnuje problematice náhradního rodičovství, jsem se rozhodla svůj zrak zaměřit právě na tuto oblast. Byla jsem navedena na téma, kterému odborné publikace věnují málo pozornosti. Zaměřila jsem se tedy na roli muže a otce. Předkládané téma je přitažlivé mužským náhledem na pěstounskou péči.

Cílem diplomové práce je proniknout do mužského vnímání své role. Komplexně pojmout oblasti, ve kterých se pěstoun pohybuje. Tyto oblasti definovat a rozebrat. Dílčí výzkumné otázky pomohou zaměřit se na jednotlivé části, ve kterých se výzkum bude pohybovat.

Diplomová práce je rozdělena na úsek teoretický a praktický. Teoretická část je rozdělena do sedmi kapitol. Zde jsou popsány jednotlivé celky, které se problematice pěstounství věnují a mají vztah k mužskému prvku. Úkolem teoretické části je podat přehled o oblasti pěstounské péče a podat ucelený přehled, který je doložen částí praktickou.

První kapitola není obsáhlá. Jejím úkolem je podat základní představu o úloze rodiny. Další část této kapitoly je věnovaná obecně náhradní rodinné péči. Především co je jejím smyslem. Poslední oblast se zaměřuje na tři základní formy pěstounské péče.

Druhá kapitola se věnuje genderu a stereotypů společnosti. Poukazuje na vnímání mužské a ženské role v kontextu rodiny. Na základě jing-jangové teorie je popsán mužský a

ženský princip, jež je obsáhnut v muži i ženě. Podstatnou součástí této kapitoly je rozbor pojmu otcovství.

Třetí kapitola je zaměřena na identitu pěstouna. Jak se tvoří, proč je důležitá a jak se jí nebát a přijmout ji. Součástí nové identity je ponechání si vlastní autenticity, aby pěstoun zůstal sám sebou. Kromě přijatých dětí vyrůstají v rodině i děti vlastní. Dočteme se zde, jak je podstatné, aby pěstoun rozvrhnul pozornost mezi všechny své děti.

Čtvrtá kapitola se věnuje terapeutickému rodičovství. Jak se sžít s rolí krátkodobého pěstouna.

Pátá kapitola upozorňuje na stabilitu pěstounů. Opírá se o výzkum, který v letech 1999 až 2001 prováděla Irena Sobotková. Přestože je tento výzkum třináct let starý, stále je aktuální. Tento výzkum je zaměřen na rodiny a jejich soudržnost. Na vlastnosti rodiny, v níž členové spolu zdárně fungují. Součástí je podkapitola věnovaná péči o partnerský vztah.

Šestá kapitola vypovídá o tom, co vede jedince stát se pěstouny, jaké jsou jejich pohnutky. Čtenář se dočte, jak postupovat, když se rozhodne být náhradním rodičem, co vše musí absolvovat, než se z žadatele stane pěstoun.

Poslední sedmá kapitola pojednává o službách, jichž může pěstoun využít, a zda je o službách informován. Tato kapitola vychází z projektu „Pěstouni mají právo na služby“.

Praktická část diplomové práce je zastoupena ve dvou úsecích. Ve výzkumné oblasti je definován výzkumný problém, jaký je cíl diplomové práce a na základě dílčích otázek je uveden směr, kterým se výzkum bude ubírat. Mnohapřípadová studie, jako design výzkumu, má na za cíl uvést autentický vhled do mužské reality a jeho názoru na danou problematiku. V druhé části výzkumu jsou data interpretována a zasazena do kontextu s teorií.

1 Rodina

Rodina je základní sociální jednotka. V odborných publikacích se dočteme obsáhlejších definic, které nám umožní vytvořit si jasnější představu, co to rodina je. Matějček (1994, s. 15) tvrdí, že rodina je *„zajisté nejstarší společenskou institucí. Vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není potřeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat na život.“* Z historického hlediska se dá říci, že vychovávat dítě v intimním prostředí rodiny byla nutnost, základní podmínka jeho přežití. Přesto se vždy děti nenarodily do láskyplného prostředí, které by zajistilo jejich zdárný vývoj. Postupem času vznikaly instituce, které zajišťovaly těmto dětem náhradní výchovu. Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu chovají otcovsky a mateřsky a je mu jedno, jestli jsou biologičtí či nikoli. Dítě by se mělo ve společnosti „svých“ lidí cítit bezpečně. Podle úrovně jistoty si pak vytváří jistotu svou tedy – sebejistotu a sebevědomí. (Matějček, 1994)

1.1 Náhradní rodinná péče

Jeronym Klimeš (2002, str. 4) charakterizuje, že *„náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou postarat biologičtí rodiče.“*

V odborné literatuře se můžeme setkat s pojmem „náhradní výchovná péče“. *„V České republice se tímto pojmem rozumí formy náhrady rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, pečovatelské rodiny (jimiž jsou i „rodiny“ pečovatelek v SOS dětských vesničkách), osvojitelské rodiny, svěření dítěte do péče jiné fyzické osobě než rodičů (obvykle prarodičů nebo jiných příbuzných) a poručenství. Náhradní výchovná péče má tedy zásadně dvě formy – ústavní a rodinnou.“* (Matoušek, 2003, s. 115-116)

Albín Škoviera (2007) upozorňuje na rozdílnost těchto dvou pojmů – výchova a péče. Smyslem péče je zajistit hlavně materiální a sociální zabezpečení jedince (v našem případě dítěte), který se ocitl v náročné životní situaci. Naopak smyslem výchovy je zajistit

dostatečný rozvoj jedince, aby vyrostl v cílevědomou osobu, která je schopna jednat v souladu s postoji a hodnotami společnosti. Autor tedy dochází k závěru, že výchova je primární.

V textu se pojednává o tématice pěstounské péče jako jedné z forem náhradní rodinné péče. Dnes se však setkáváme s jejími různými typy a je potřeba je rozlišit. Jedná se tedy o pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu a příbuzenskou pěstounskou péči.

Pěstounská péče – náhradní rodinná péče, kterou finančně podporuje stát. Dítě je svěřeno do pěstounské péče z rozhodnutí soudu a to v případě, že biologická rodina dítěti neposkytuje nebo nemůže poskytnout řádné výchovně-vzdělávací prostředí. Pěstoun není zákonným zástupcem dítěte, nemá k němu vyživovací povinnost a dítě může zastupovat pouze v běžných záležitostech¹ (Matoušek, 2003).

Pěstounská péče na přechodnou dobu - tento typ pěstounské péče se preferuje v případě, kdy biologická rodina řeší akutní problém, na který sama nestačí, ale je ochotna na něm pracovat a řešit jej. Je poskytována maximálně na 1 rok. (Zákon č. 359/1999 Sb.: Hlava V) Běžně se nazývá také profesionální pěstounská péče. Pěstouni jsou podporováni odborníky, spolupracují se sociálními pracovníky, ale i s rodinou dítěte, pokud je to pro dítě v nejlepším zájmu. Za svou práci obdrží finanční odměnu, nikoli však formou dávky. Očekává se, že po určité době dojde k vyjasnění rodinné situace a stabilizace rodinného prostředí. Dítě se tak většinou navrací do rodiny nebo se mu hledá jiná forma stálého životního, především pak rodinného, prostředí.

Příbuzenská pěstounská péče – je obvykle realizována prarodiči. Příbuzenská pěstounská péče bývá problematická v neochotě ke vzdělávání a přijmutí pomoci. Často pěstouni-prarodiče mají sklony k extrémnějšímu přístupu vzhledem k biologickým rodičům dítěte. Problematickou oblastí je také vyšší věk. Pěstouni se nedovedou zcela vcítit do problémů dítěte vyplývajících z jeho věku. Bariérou se obvykle stává i užívání moderní techniky (např. mobil a internet). (Gabriel, 2008, s. 48-49) Pěstounská péče má však i své výhody, především

¹ **Osvojení** – Tím se liší pěstounská péče od osvojení (neboli adopce). Nový občanský zákoník definuje osvojení jako vztah, kde vznikají stejná práva a povinnosti mezi osvojitelem a osvojencem, stejně jako u biologických rodičů a jejich dítětem. Osvojitel má vůči dítěti rodičovskou zodpovědnost, vyživovací povinnost a další právní závazky. Nově v zákoníku je uvedeno, že dítě musí znát svůj původ, tedy že bylo osvojeno, než vstoupí do povinné školní docházky.

v poskytování již známého prostředí pro dítě, v již vytvořených společenských vztazích a podobně.

2 Problematika genderu

Dynamika moderní společnosti pomalu stírá genderové role. Na muže i ženy se pohlíží stejně, mají rovnocenná práva. Ženy pracují na pozicích, které dříve zastávali pouze muži (např. učitelství, lékařství, politika atd.). V jaké míře zastávají však muži pozice, které byly dříve určené pouze ženě, např. sestřičky?

V minulosti otcové byli hlavou rodiny a určovali její chod. Šmídová, která se opírá o Možného, tvrdí, že dnes muž žije v rodině ženy, a ta je nespokojená. Pokud je otec často nepřítomen přináší to problémy. Vzhledem k absenci otce, mají děti s matkou bližší vztah a přejímají matčiny zkreslené představy o ne/fungování rodiny podložené otcovou nepřítomností. Naproti tomu se společnost snaží o moderní trend, který je postaven na dělbě práce. Nicméně většinová společnost se drží zažitých stereotypů a od mužů se stále očekává finanční zajištění rodiny, přestože je od nich zároveň požadována vyšší aktivita v péči domácnost. Vyrovnaní požadavku je psychicky náročné, proto muži mají tendenci dělat se neschopnějšími, aby nemuseli přijmout novou roli. (Šmídová, 2003, s. 165)

Ženou a jejím postavením ve světě se zabývá mnoho studií. Její role sílí, mužská identita slábne. Dříve měli muži jasnou roli – byli viditelným pilířem rodiny. Dnes se jejich identita mění, stírají se hranice mezi ženským a mužským světem. Ženy jsou jistější, muži nikoli. *„Síla žádoucích alternativních podob otcovství je v tom, že muži zralí, kteří jsou si jisti svou identitou a jsou vnímaví a otevření změnám, se mohou stát vzorem a ideálem pro ty muže, kteří zjistili, že jejich dosavadní konvenční mužství jim nevyhovuje a nenaplňuje jejich představy o plném prožití vlastního života.“* (Šmídová, 2003, s. 159)

2.1 Mužský a ženský princip

Chvála a Trapková (2008, s. 34) přirovnávají mužskou a ženskou energii k jin-jangové teorii a popsují rodinu jako dynamický živel, ve kterém se zachovává rovnováha mužských a ženských sil. *„Jak muž, tak žena jsou sami o sobě obojím, mají vždy opačnou potenci, než které jsou navenek nositeli.“* (Chvála a Trapková, 2008, s. 34)

Dále ukazují, že médiem rodinného organismu je jazyk. Žena využívá v komunikaci svou empatii. Oproti tomu muž je pro dítě v tomto směru obtížnějším partnerem. Oba autoři se opírají o Glaesonovu teorii, která vychází z komunikace otce a dítěte. Dítě, vzhledem k tomu, že muž se nedostatečně do dítěte vcítí, je nuceno více se snažit otci svůj problém vysvětlit. To může mít kladný vliv na vývoj komunikace dítěte. V širším spektru se dá říci, že otec tímto nevědomě učí dítě vyjadřování, které mu pomůže v další orientaci ve světě. Energie mužského a ženského jazyka je rozdílná. Mužský jazyk jsou holá fakta, jednoduchá a nepochybná tvrzení, která nepřipouští námitky, tzv. jang – síla, ochrana, vymezení. Ženská tvrzení nejsou tak pevná a jsou schopná akceptovat jiný názor. Sledují hloubku problému v celé jeho podstatě, tzv. jin – chaos a křehká struktura. Jedná se o dvě rozdílné komunikační strategie, dohromady však pracují jako celek. Fungování rodinného organismu je náročný proces. Pokud má rodina fungovat, mužský a ženský prvek musí být v rovnováze. Jestliže jeden z partnerů rodinu opustí, do jeho místa je buď vtaženo dítě, nebo zbývající rodič zaujímá obě role. Rodinný systém nedokáže být bez obou prvků, jinak se hroučí. (Chvála a Trapková, 2008)

2.2 Otcovství

Otcovská aktiva v domácnosti se dá měřit podle času stráveného s dětmi, nebo jak investuje svůj čas do finančního zajištění rodiny, přestože není doma fyzicky přítomný. Pro dítě je táta ten, ke komu vzhlíží a s kým se mohou smát a bavit se. Pro ženu je otec partnerem a podporou. Mladé páry se snaží o rovnováhu, o gendrově spravedlivý vztah. Toto rovnoprávné partnerství obvykle podle Šmídové (2008, s. 12) funguje do prvního dítěte. Tlak očekávaných společenských rolí mladé rodiny přivádí k rozhodnutí, že doma zůstane žena. *„Někdy to mohou být ony, kdo lpí na osvědčených rozdělených rolích, kdo jsou rády zabezpečeny úspěšným mužem, jež garantuje status i jí. Jindy však partnerka může být hybatelkou změny partnerových návyků, jež si přinesl „od maminky“. Mnohdy jde o pestrou kombinaci a dlouhá vyjednávání mezi oběma partnery, jež si každý přinesl do vztahu vlastní představy o tom, co je normální a správné, či možné.“* (tamtéž, s. 15)

Škoviera (2007) tvrdí, že na vytváření obrazu o sobě samém a o společnosti má na dítě vliv mužský i ženský potenciál:

- Žena cítí, že by nesplnila své poslání, kdyby o dítě nepečovala a neodchovala jej. „*Skutečnou matkou se žena stává v dialogu se svým dítětem. Biologická matka si s ním povídá už během těhotenství, náhradní od chvíle, kdy se rozhodla vzít si dítě do péče, ale ono je ještě „ve hvězdách“.* (tamtéž, s 56)
- Muž je naopak představitelem vyšších principů. Předává dítěti svůj pohled na svět. Pokud otec v rodině nefunguje dobře, dítě přejímá ideály jinde, což je spojeno s množstvím rizik. K tomu, aby se muž stal otcem (biologickým nebo náhradním), je zapotřebí podpora partnerky/manželky. Rodina tedy může kvalitně fungovat v případě, že se partneři umí vzájemně podpořit.

Ačkoli přetrvávají tradiční postoje k otcovství, je stále více zvykem, že se muž aktivně zapojuje do své rodičovské role. Hovoří se o „novém otcí“. Je to pečující muž, který nemá potřebu stavět svoji identitu do opozice vůči ženě. Je angažován v roli rodičovské i pracovní. Je to však idea, která se ukotvuje, a ne každý ji přijme. (Chmelařová, 2008, s. 34)

3 Identita

Každý jedinec je zároveň společenskou jednotkou, jsme součástí společenství, ale jsme individuální. Všichni vnímáme, že máme vlastní identitu, která naplňuje naše životní a společenské role. Má-li se lidská osobnost kvalitně vyvíjet, je nutné, aby člověk svoji identitu vnímal pozitivně. Zdeněk Matějček (1999) uvádí, že výsledkem uspokojení potřeby pozitivní identity je pozitivní přijetí sama sebe, což je základní podmínkou pro pozitivní přijetí druhých lidí a společenské zařazení.

Jiří Kovařík (2004, s. 21) vyčleňuje identitu ve třech oblastech:

- Pocit vlastní totožnosti a identity. Vnímání vlastního prožívání ukotveného v čase (od dětských vzpomínek až po současnost),
- Ztotožnění jedince s jeho vlastními rolemi (jsem dcera, studentka, sestra, pracovník, partnerka apod.),
- Pocit sounáležitosti k dalším sociálním skupinám či společenským celkům (jsem Čech, Evropan apod.).

3.1 Identita dítěte

Vlastní identita se začíná vyvíjet v batolecím období. Dítě si uvědomuje svou svébytnost, prosazuje svou vůli, říká si svým jménem a to podstatné je, že si uvědomuje své postavení vzhledem k rodinným vztahům. Od tří let se v utváření identity začínají uplatňovat i jiné děti. Podle toho, co si o sobě samo dítě myslí a jak se projevuje, bude ostatními dětmi přijímáno do hry nebo bude méně oblíbené. Důležitým obdobím v utváření identity je osmý až dvanáctý rok. Děti si začínají uvědomovat rozdílnost pohlaví a začínají se vžívat do mužské a ženské role. Období puberty je ve vývoji identity zlomovým bodem. Mladý člověk se snaží odpovědět na otázku „Kdo jsem?“ a hledání odpovědi je často náročná doba pro všechny v rodině. (Matějček, 1994)

Jiří Kovařík (2004) i Zdeněk Matějček (1999) se shodují, že zamlčená identita není vhodnou cestou pro důvěrný vztah. Skutečnou pravdu se nemusí dítě dozvědět od cizích lidí, ale samy se jí mohou dopátrat (neexistence fotek v batolecím věku; téma, o kterém se nemluví; nepřesvědčivé odpovědi na otázky atd.). Přímé prozrazení nebo pouhá domněnka dítěte vede ke změně jeho chování. Pocit nepravdy silně ohrozí dosud budované vztahy. Dojde k silnému otřesu identity dítěte, pocitu odcizení a ztrátě důvěry. *„K vlastní zralé identitě patří nejen přijetí sebe sama, se svým vlastním tělem a vzezřením, ale také přijetí své minulosti a svých rodičů – jak těch, kteří mě vychovali jako otec a matka, tak těch, kteří mě počali a porodili. Přijmout je, nezatrpnout, dokázat jim odpustit, že nás „ponechali“ a „opustili“ – to je úkol, s jehož řešením se bude dítě v náhradní rodině opakovaně a možná celoživotně potýkat.“* (Kovařík, 2004, s. 73)

3.2 Identita pěstounů

Identita adoptivního rodiče nebo pěstouna není totožná jako u biologického rodičovství. Dochází k pocitu selhání, že nejsou schopni počít vlastní dítě. Přesto je role náhradních rodičů společensky ceněna jako žádoucí. Zároveň jsou náhradní rodičové vystaveni většímu zájmu okolí, než by si přáli. Naplnit rodičovskou roli je velice silná potřeba. Pokud je po dlouhé době uspokojena, je přirozené, že jedinci budou svoji rodičovskou identitu chránit a mít tendenci se stylizovat do postavení vlastních rodičů se vším všudy, především to platí pro osvojitele. Pomalu v nich roste napětí, pochybnosti a nejistota, protože biologickými rodiči nejsou. Proto je pro náhradní rodiče žádoucí, přijetí a vytvoření identity náhradního rodičovství. Tato identita není méněcenná oproti biologickému rodičovství, je pouze „jiná“ a její přijetí vyžaduje velké vnitřní úsilí. (Matějček, 1999, s. 69)

Dagmar Zezulová (2012), autorka několika knih o zkušenostech s výchovou dětí v náhradní rodinné péči, si přímo klade otázku, zda je pěstoun rodič a může se jeho identita shodovat s identitou rodiče. Sama vychovala děti vlastní a v pěstounské péči měla čtyři děti. V době, kdy se rozhodla stát pěstounkou, už měla naplněné rodičovské ambice, proto pro ni bylo přirozenější přijmout roli náhradního rodiče. Když si vzala do pěstounské péče první dítě, samo se jí zeptalo: „A teď ti můžu říkat maminko?“ Po letech se již dospělé dívky zeptala, čím pro ni vlastně byla – pěstounem nebo rodičem? *„Rodič je ten, kdo se mnou byl,*

když jsem to potřebovala. Kdo mi večer dával dobrou noc, kdo mě povzbuzoval, když mi něco nešlo. Rodičem se člověk nerodí, rodičem se stává. Pro mě budete vy pořád moji rodiče, i když někde žijí i ti první.“ (tamtéž, s. 73)

Výchova dítěte je sama o sobě náročná činnost. Důležité pro pěstouny je, aby zůstali sami sebou. Nikdo neočekává, že budou ve své práci dokonalí. Vztah s dítětem je tak bohatý a pestrý, že dokonalosti dosáhnout nelze. Je žádoucí, aby si pěstouni zachovali vlastní autenticitu a cítili se ve své roli dobře.

Zezulová (2012, s. 74-75) uvádí v několika bodech, jak si zachovat vlastní autenticitu:

- **Nebýt dokonalý** – pokud bude pěstoun působit dokonalým dojmem, v dítěti se může vytvářet stres, že pěstouny může snadno svým chováním zklamat. Už jenom to, že jeho biologičtí rodiče svoji roli nezvládli a jiní ji zvládají dokonale, je pro dítě matoucí. Chybovat je lidské, a pokud na chybu doplatí další osoby, je součástí poučení z chyb a umět se omluvit.
- **Naladit se na potřeby dítěte** – deprivované dítě se projevuje nevhodným chováním zaměřené na prostředí, ve kterém se vyskytuje. Každý prvek v jeho projevu má svou podstatu, kdesi hluboko v jeho osobnosti. Aby mohli pěstouni vhodně dítěti pomoci, jedním z dílčích kroků je pochopit jej.
- **Věřit v dítě** – zklamání je pro dítě jeho přirozenou součástí. Ony samy někoho zklamaly nebo je někdo zklamal. Je přirozené, že při navazování vztahu jsou všichni zúčastnění opatrní, avšak v případě, že dítě vycítí, že mu nikdo blízký nevěří, začne nevědomky plnit neuspokojivé „předpoklady“.
- **Dívat se na dítě s láskou** – citově zanedbané děti špatně čtou emoce a samy je mohou vyjadřovat nepřiměřeným způsobem. Pokud se na ně pěstoun rozzlobí, mohou to považovat za signál, že už je nemá rád. Toto citové prožívání je odrazem celoživotní nejistoty, který má základ v (ne)mateřské lásce.

3.3 Každý člen v rodině má svou roli

Samotná příprava pěstounů se zaměřuje na manželský pár a nezajistí přípravu všech členů rodiny. Pokud mají žadatelé o pěstounskou péči svoje vlastní děti, musí být seznámeni se situací a psycholog posuzuje, zda jsou děti dostatečně vyzrálé, aby pochopily, jaké změny v rodině nastanou.

Vlastní děti

Zezulová (2012) považuje za optimální řešení citlivé zapojení vlastních dětí do úvah o tom, k čemu se manželé rozhodli. Vymezit si role, které budou zastupovat děti v rodině již žijící a děti, které do rodiny přijdou. Důležitá rozhodnutí by měla zůstat na rodičích, přesto i děti by měly mít pocit, že se na společném rozhodnutí mohou podílet a to formou např. rozhodnutí, jestli budou chtít mít společně pokojíček s novým dítětem nebo podílet se na zařizování nového pokojíčku apod.

Partneři

Zřídka kdy se stane, aby oba partneři přišli s myšlenkou náhradního rodiče současně. Obecně se předpokládá, že s myšlenkou náhradního rodičovství přijde první žena a muž její rozhodnutí postupně přijímá. *„Muži obecně bývají méně sdílní, svoje prožívání nesdělují tak často a otevřeně jako ženy, proto mohou být mnohdy mylně považováni za méně vtažené do problematiky nebo jejich nízká komunikační aktivita může být považována za souhlas se vším, co žena dělá. Proto je důležité během přípravy pracovat i s muži a jejich pocity vůči přijímání dítěte do své rodiny. Rozdílný je i přístup k problémům: ženy jsou více citové a emoční, muži potřebují vědět, co se od nich očekává, co mají zařídit, jaký je jejich úkol.“* (Zezulová, 2012, s. 30)

3.4 Desatero náhradní rodinné péče

Uznávaný odborník Zdeněk Matějček (1999, s. 93-98) během své dlouholeté praxe došel k poznatkům a postřehům, které se dají označit jako „Desatero o tom, jak náhradní

rodinou péči zajistit“. Je to jakýsi návod, který by měl pomoci lépe a jednodušeji předcházet problémům, s nimiž se pěstouni setkávají.

- 1) **Nebojme se přijmout své náhradní rodičovství** – již výše bylo řečeno, že pojem „náhradní“ zde není ve smyslu něčeho podřadného, ale pomoci dítěti ve chvíli, kdy jeho biologická rodina není schopna řádnou péči zajistit. Důležité je, pokud přijme rodičovství jako svou součást a dítě bere bez předsudků. Pokud se toto podaří, psychologické rodičovství bude mít pro všechny zúčastněné větší význam než biologické. Především z toho důvodu, že dítě bere za svého rodiče toho, kdo o něj pečuje a projevuje mu dostatečný zájem.
- 2) **Nebojme se o lásku dítěte** – potvrzení z nemocnice nedělá rodiče rodiči. Dítě za matku a otce přijímá ty, kteří se k němu rodičovsky chovají.
- 3) **Nebojme se práce na sobě samých** – biologičtí rodiče mají jednodušší cestu v porozumění dítěti. Náhradní rodiče se k tomu postupně musí propracovat, více se citově dítěti přiblížit. Svě rodičovství tak prožijí do větších hloubek a více si z něho odnášejí.
- 4) **Zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná** – zde Matějček vychází ze zákona č. 94/1963 Sb. o rodině. V novém občanském zákoníku, kam se nyní začlenilo rodinné právo, je uzákoněno, že dítě se musí dozvědět pravdu o adopci, než nastoupí povinnou školní docházku. Pěstouni mají v tomto výhodu, protože se s nimi neustále pracuje a dětem je známo, že jsou vychováváni náhradními rodiči. Když se však podíváme na tento bod obecně, je důležité, aby se dítěti nic nezamlčovalo. Podporuje to důvěru mezi členy rodiny a buduje pevný vztah.
- 5) **Dítě má o sobě vědět víc než ostatní** – opět se zde klade důraz na to, aby „jeho lidé“ k němu byli upřímní a měli ho rádi a aby jeho identita a postavení v rodině bylo jasné. Je důležité, aby dítě vědělo, že vyrůstat u náhradních rodičů není nic, za co by se mělo stydět. Pěstouni by měli dítěti poskytnout oporu v případě, že si nebude umět poradit s reakcemi v okolí.
- 6) **Nestačí sdělit, je třeba sdílet. Nečekat, až se bude dítě ptát, ale začít při vhodné příležitosti sami** – pěstouni mohou mít obavu, že malé dítě nepochopí fakt, že nevyrůstá se svými biologickými rodiči. Mohou proto sdělení odsouvat nebo jej říci, ale řádně nevysvětlit. V průběhu dospívání je pro dítě náročné se vyrovnat s novými

informacemi, stává se agresivní a často se agrese obrací na náhradní rodiče. Dítě se s identitou vyrovnává o poznání jednodušeji, pokud se pravdu dozvídá postupně už od předškolního věku.

- 7) **Dítě není z nás, ale je naše** – dědičnost má vliv na povahu dítěte, přesto důležitější ve výchově je tvorba citové vazby a přijetí dítěte takového jaké je. Nesnažit se potlačit jeho přirozené vlastnosti, ale brát je jako jeho součást.
- 8) **S horším počítejme, lepším se dejme překvapit** – pěstouni by si měli uvědomit, že dítě je svou vlastní osobností a nelze si skrz něj plnit své nesplněné sny. Na dítě by byl vytvářen tlak, který může zapříčinit narušení vztahů. Pokud budou brát dítě takové, jaké je, podporovat ho v jeho zájmech, nedočkají se případného zklamání z neúspěchu.
- 9) **O vlastních rodičích dítěte jen to dobré** – aby si dítě vytvořilo pozitivní identitu, nemělo by mít pocit, že jeho biologičtí rodiče byli špatní lidé. Pěstouni se prezentují jako lidé, kteří jej mají rádi a o biologických rodičích mluví tak, že to byli lidé, kteří se nemohli starat o své miminko (např. kvůli duševní nemoci, nešťastná shoda okolností, nedostatek schopností k výchově).
- 10) **Otevřené rodinné společenství** – pro fungující manželství je oporou širší rodina. V případě, že přichází „cizí“ dítě do rodiny, má rodinné společenství větší šanci na fungování, pokud manželství je pevné a fungující a zároveň pokud i širší rodina je zajedno v postojích k dítěti. Základ je ve spolupráci a vzájemné pomoci v těžkostech.

4 Terapeutické náhradní rodičovství

Děti, které jsou umisťovány do pěstounské péče, pocházejí z prostředí, kde nebyly uspokojovány jejich potřeby. Od porodu si dítě potřebuje vytvořit vazbu na rodiče, pokud se tak nestane, dítě se v budoucnu nedokáže vhodně citově vázat. Vytváří si vazby v prvních letech života, nejkritičtější období je do tří let věku dítěte. „*Mezinárodní klasifikace nemocí (DSM-IV) obsahuje kategorii reaktivní porucha vazby, jíž je označováno nepřiměřené sociální chování v důsledku nejisté vazby na pečující dospělé osoby.*“ (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 51) Pěstouni, které takové dítě přijmou, se snaží citovou deprivaci zmírnit. Je žádoucí, aby se dítě v náhradním rodinném prostředí cítilo bezpečně. Na tvorbě bezpečného prostředí se podílí všichni, kteří se starají o blaho dítěte.

Ve chvíli, kdy se dítě dostane do prostředí náhradní rodiny, začne se chovat podle předešlých naučených vzorců chování. V případě, že pěstouni nebyli dostatečně připraveni na příchod dítěte do rodiny, může dojít k selhání v důsledku toho, že se nedokážou vyrovnat s vlivem traumatizovaných dětí na rodinu. V posledních letech se začíná uplatňovat požadavek, aby náhradní rodiče byli dostatečně proškoleni a připraveni na výchovu traumatizovaných dětí. Vzniká pojem tzv. terapeutické rodičovství. „*Cílem terapeutického rodičovství je přestavba negativního vnitřního pracovního modelu na model pozitivní*“ (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 51) Terapeutické rodičovství dětem poskytuje nové vzorce chování a komunikace, nové řešení konfliktů a učí je nemít strach. Je o výchově a nabízení opory traumatizovanému dítěti. Učí děti jaké chování je správné a přijatelné ve společnosti, jelikož zanedbané děti mají posunuté hranice mimo společenské normy (Pughe, 2007). Dalo by se říci, že terapeutické rodičovství je týmová práce. Na pěstouny jsou kladeny obrovské nároky, proto je zde důležitý výběr vhodných žadatelů a jejich následná podpora.

Každý pěstoun je terapeut a profesionál. Kromě citové deprivace, trpí děti různými formami postižení (například ADHD, mentální a tělesné postižení atd.). Pěstoun by měl umět dítě bezpodmínečně přijmout a umět se podívat na věci z jeho perspektivy nebo se o to alespoň neustále pokoušet.

Kate Cairns (2013) tvrdí, že by pečovatelé měli mít tyto vlastnosti:

- **Spolehlivost** – pěstouni musejí působit vyrovnaně. Jejich stálost nesmí být oslabena žádným rušivým podnětem. Dítě musí mít pocit, že ať už se stane cokoli, má se kam vrátit.
- **Pozornost** – pěstouni by se měli zajímat o dítě, které mají v péči. Budou si ho vážit a respektovat ho.
- **Přátelskost** – důraz na přátelský přístup (ne přátelství). Děti potřebují lásku a radost ve spojení s pevným odhodláním postarat se o jejich blaho.
- **Empatie** – v péči o děti, které si prožily nepřízeň osudu, je tato vlastnost důležitá, hlavně kvůli pochopení jejich chování dětí. Na druhou stranu je potřeba pečovat i o pěstouny, aby sami nebyli citově narušeni kvůli péči o problémové dítě.

5 Stabilita partnerství u pěstounů

V letech 1999 až 2001 prováděla Irena Sobotková psychologický výzkum, zaměřující se na fungování a odolnost pěstounských rodin. Výzkum se věnoval oblastem týkajících se motivace k pěstounství, možnosti „vybrat“ si dítě, informovanost, vztahy rodiny s okolím apod.

Na základě svého předešlého výzkumu (zaměřoval se na tzv. velké pěstounské rodiny) Sobotková (2003, s. 49-50) stanovila kritéria optimálního fungování pěstounských rodin:

- **Vysoká koheze** – není na úkor respektování individuality samotných členů rodiny
- **Radostnost** – vycházející ze zdravé pospolitosti
- **Efektivní komunikace** – v rodině i širším okolí
- **Náhled manželů na situaci v rodině** – schopnost reflexe
- **Vitalita** – schopnost žít v přítomnosti, akceptace minulosti a směřování k budoucnosti
- **Manželská spokojenost**
- **Schopnost spolupracovat** – koordinace úkolů mezi členy rodiny
- **Schopnost uvolnit se** – odpočívat a hrát si s druhými
- **Pocit obohacení** – především z rodinného života

Výše zmíněná kritéria měla pomoci posuzovat výstupové charakteristiky úspěšného rodinného fungování. Z těchto kritérií vyvodila předpoklady tzv. optimální funkčnosti pěstounské rodiny (tamtéž, s. 50):

- Silný a stabilní citový vztah mezi manželi
- Odpovídající motivace – pěstounská a ne adoptivní
- Osobnostní struktura pěstounů

- Pracovitost
- Schopnost aktivizovat a přijímat podporu
- Duchovní zralost

Jednou z otázek výzkumu bylo, zda se změnila kvalita manželství po příchodu dítěte do rodiny. Nadpoloviční většina dotázaných (60%) uvedla, že se jejich vztah více prohloubil. Tyto manželské páry tvrdily, že jejich vztah vyzrál, naučily se více přizpůsobovat se jeden druhému a vycházet si vstřícně. Naopak některé manželské páry nepocítily výraznou změnu. A v případě, že změny v rodině nastaly, bylo to obvykle v souvislosti s vlastními dětmi, především pokud bylo přijaté dítě stejně staré jako dítě vlastní nebo nebylo dostatečně připraveno na příchod sourozence. Jestliže se jednalo o pár, který byl bezdětný, problém nastával s formováním rodičovského výchovného stylu a vytvářením rodičovské a manželské role. Ukázalo se, že významným faktorem úspěšnosti, je podpora širší rodiny a blízkého okolí. (Sobotková, 2003, s. 29)

Již výše bylo zmíněno, že je pro úspěšné zvládnutí pěstounské role nezbytně důležité přijmout roli náhradního rodičovství. Z uvedeného výzkumu vyplývá, že téměř 80% pěstounů vnímá rovnocenně biologické (pokrevní) a psychologické (nepokrevní) rodičovství. Pěstouni však uvádějí, že psychologické rodičovství je náročnější a odpovědnější. Je potřeba o něm více přemýšlet a „probojovat“ se k dítěti, obzvlášť pokud je starší. Rodiny, které najednou vychovávají vlastní a přijaté děti, uvádějí, že je náročné vyvážit výchovné přístupy k jednotlivým dětem. Význam pěstounství vidí jinak rodina bezdětná, rodina s vlastními dětmi nebo rodina křesťansky založená. Bezdětné páry vnímají pěstounství jako vytvoření úplné rodiny a naplnění života. Obrazně se dá formulovat jejich motivace jako „dítě pro nás“. Pokud rodině zůstane tento přístup a ulpí na tzv. osvojitelské motivaci, mohou přijít v budoucnu výchovné problémy. Rodiny, které už mají vlastní děti, vidí pěstounství jako smysl dát dětem domov, pomoci jim a obohatit manželský život. Křesťansky založené rodiny se vyjadřovaly tak, že jim v rodině nic nechybí, naopak že jim přebývá láska, kterou by chtěly předat dál. Úspěšné zvládnutí pěstounské péče vidí sami pěstouni ve škále několika faktorů. Pro samotný partnerský vztah je podstatná vzájemná důvěra a vědět, že dítě chtějí oba. Řada pěstounů se shoduje, že je nutné dát dítěti od začátku jasné hranice a umět mu vyjádřit lásku jak slově, tak fyzicky. Důležité je přijmout dítě takové, jaké je, respektovat jeho individualitu a nemít příliš velká očekávání a nároky. Kromě samotného manželského páru se pěstouni vyjadřovali i k podpoře širší rodiny a souhlasu vlastních dětí. Asi 30% pěstounů vyzdvihuje

skutečnost, že být dobře informován a poučen je nedílnou součástí při rozhodování být pěstounem. Lidé uvažující o pěstounské péči, by se měli dostatečně seznámit s odbornou literaturou týkající se tématu a pohovořit si o zkušenostech s rodinami, které už dítě v rodině mají. (Sobotková, 2003, s. 30-31)

Vzájemná podpora partnerů je nezbytná pro spolehlivé fungování rodiny. Shodnout se názorově, ve výchově, povahově, jsou důležité prvky. Dagmar Zezulová (2012) pokládá otázku, zda by součástí péče o pěstouny neměla být i podpora jejich vzájemného soužití. Tedy zda by služby neměly hradit nebo přispět například na relaxační pobyty pro pěstouny. Nicméně žádný takový příspěvek neexistuje. Čas pro sebe si mohou partneři udělat v případě využití respitních pobytů o dítě, kdy se rodině může ulevit od každodenní náročné péče o dítě. Kromě relaxace a společně strávených chvil je podstatné se vzájemně odměňovat. Zezulová proto zmiňuje drobnosti, jako jsou vzájemné pochvaly, ocenění práce nebo drobné dárky. Nedílnou součástí je také umět v rodině i partnerství odpouštět.

6 Chci se stát pěstounem

Lze se vůbec připravit na roli pěstouna a přijetí dítěte? Každá rodina a každé dítě má svoje specifické potřeby. Každý kraj má přípravu pěstounů odlišnou a řídí se podle vlastních pravidel, přesto nikdo nezaručí, že žadatelé jsou dostatečně na roli pěstouna připraveni. Zezulová (2012) považuje, dle vlastních zkušeností, za nejdůležitější kontakt s jinými pěstounskými rodinami, které už v náhradní rodinné péči dítě mají. Zde se totiž mohou dovědět budoucí pěstouni mnoho důležitých informací a zároveň osobně se seznámit s někým, kdo již má „žité“ zkušenosti s pěstounstvím.

6.1 Motivace k náhradnímu rodičovství

Motivace k pěstounství je stěžejním bodem, který se u žadatelů o pěstounskou péči řeší. Na základě motivace a dalších skutečností se posuzuje, zda se žadatelé mohou stát pěstouny. „*Motivy pěstounské péče úzce souvisí se systémem hodnot a osobnostní zralostí pěstounů.*“ (Sobotková, 2003, s. 51)

Tým odborníků v publikaci *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka* (2013, s. 11-12) uvádí několik důvodů, které přivádějí jedince k myšlence pěstounství:

- **Touha mít dítě** – jestliže žadatelé už dítě vlastní mají, trvá čekací doba v případě adopce řadu let. Děti do pěstounské péče je však více, proto se nabízí jako náhradní řešení. Je třeba si uvědomit, že děti, které mohou jít do pěstounské péče, nejsou právně volné, to znamená, že stále v jejich životě figuruje biologická rodina.
- **Pořídít dítěti sourozence** – zde je si třeba uvědomit, že přijaté dítě není jenom společníkem pro dítě, které je doma, ale potřebuje pozornost a lásku od náhradních rodičů. Vzhledem k vlastnímu dítěti, je vhodné přijmout dítě mladší, aby se situace podobala sourozenecké dvojici. Vždy je nutné zvážit potřeby dětí, které již v rodině vyrůstají. Pokud se přesto manželský pár s dětmi rozhodne zařadit mezi pěstouny, doporučuje se jim dlouhodobé pěstounství. Neustálá změna dětí v rodině, by vlastní děti mohla mást a znejišťovat.

- **Romantická touha pomoci dítěti aneb udělat dobrý skutek** – pokud zájem o pěstounství vznikl na základě televizního pořadu apod., je důležité získat další potřebné informace, aby si zájemci mohli vytvořit reálnou představu. Děti, které vyrůstají mimo vlastní rodinu, si nesou řadu špatných zážitků a zkušeností, které se často podepíší na jejich chování a celkovém vývoji.
- **Zúročit své vychovatelské dovednosti** – děti přicházející do pěstounské péče jsou ovlivněny zkušenostmi získanými v minulosti a pěstouni se potýkají s problémy, které dříve řešit nemuseli. Výchovný přístup k nim musí být individuální, nicméně předchozí zkušenosti jsou jistě výhodou.
- **Inspirace životního příběhu v okolí** – žadatelé by se měli zamyslet nad svými reálnými možnostmi, a zda by dokázali být dostatečnou oporou přijatému dítěti a brát jej takového jaký je, včetně jeho problémů.
- **Touha pomoci dítěti** – dítě, které nemůže vyrůstat ve vlastní rodině, pomoc potřebuje. Žadatelé by měli zhodnotit své možnosti, jestli zvládnou péči o dítě, které se na základě svých zkušeností chová, a budou jej umět přijmout (viz výše).

Jak již bylo řečeno, žadatelé by se měli zamyslet nad tím, jaké dítě jsou ochotni přijmout, a jestli jsou schopni mu poskytnout takovou péči, jakou bude potřebovat, aby zdárně prospívalo. Každý žadatel by si měl umět odpovědět na tyto body (Bubleová a kol., 2013):

- zda má dost fyzických a duševních sil na celou dobu, po kterou bude dítě potřebovat jeho péči
- zda je empatický, velkorysý a je schopen přijmout dítě i s jeho limity a to nejen v oblasti inteligence, ale také s jeho povahovými vlastnostmi a jeho přístupem k životu
- zda je ochoten vzdát se svého pohodlí či zaběhnutého životního stylu a přizpůsobit život celé rodiny potřebám přijatého dítěte
- zda je ochoten se plně věnovat přichozímu dítěti i za cenu omezení či ztráty profesní kariéry

- zda rozhodnutí přijmout dítě se vším všudy ob stojí i v náročnosti této péče a mnohdy i před případným nepochopením ze strany okolí, školy, přátel a někdy i širší rodiny

6.2 Postup žadatelů při zařazení do registru

Rozhodnutí stát se pěstounem představuje dlouhodobé přemýšlení o této možnosti. Motivací stát se jím je celá řada (např. od neplodnosti, přes náboženství až po rozvoj manželského vztahu). Než se k takovému rozhodnutí člověk uchýlí, měla by tomu předcházet dostatečná informovanost. Nejhodnotnější informace poskytnou žadatelům již zkušenosti pěstouni, následně také psycholog, sociální pracovníce apod. (Koluchová, 2002)

V případě, že se partneři rozhodnou stát se pěstouny, musí získat doporučení z jejich nejbližšího úřadu. Sociální pracovníce provede rozhovor, ve kterém budou zjišťovány motivy a důvody rozhodnutí, představy a kritéria, jaká by mělo přijaté dítě splňovat. (Bubleová, 2002)

O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud na základě zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dítěte. Řízení se zahajuje na návrh osoby, která se chce stát pěstounem. Rozlišuje se nezprostředkovaná pěstounská péče – žadatel se s dítětem zná a pěstounská péče zprostředkovaná, kdy se žadatel a dítě neznají. (Bubleová a kol., 2013).

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dítěte upravuje postup zprostředkování pěstounské péče, kterou mají na starosti krajské úřady:

- vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče
- vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny
- odborná příprava budoucích pěstounů k přijetí dítěte do rodiny
- výběru určité osoby vhodné stát se pěstounem určitého dítěte, jemuž se pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení dítěte s touto osobou.

Podání žádosti a základní dokumentace

Na samotných žadatelích je podání žádosti. Obecní úřad vede spisovou dokumentaci. Zde musejí být náležitosti, jako je opis z evidence Rejstříku trestu. „*Opis je kompletní souhrn soudně řešených „prohřešků“ proti právu. Uvádí se zde všechny údaje o každém odsouzení dotyčné osoby a všechny údaje o průběhu výkonu trestů a ochranných opatření i o zahlázení odsouzení.*“ (Nožářová, 2012, s. 44) Dále se dokládají ekonomické a sociální poměry v rodině, státní občanství a zpráva o zdravotním stavu. Orgán sociálně právní ochrany dítěte je povinen zjistit veškeré rodinné poměry a zázemí, aby dítěti bylo zajištěno vhodné výchovné prostředí. (Bubleová, 2002)

Kurz přípravy k přijetí dítěte

Součástí dokumentace je souhlas, že se žadatelé zúčastní kurzu tzv. přípravy fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny. Cílem těchto kurzů je připravit žadatele na situace vyplývající z přijetí dítěte do rodiny. Žadatelé zde naváží nová přátelství, která mohou upevnit jejich rozhodnutí a nastolit v nich pocit, že v tom nejsou sami (Nožářová, 2012). Kurz poskytuje budoucím žadatelům informace, co potřebuje dítě žijící mimo vlastní rodinu a umožní náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte. V rámci kurzů se setkají s odborníky a pěstouny, kteří žadatelům poskytnou veškeré informace, které jim mají pomoci při přijetí dítěte. Kurzy probíhají formou přednášek, diskuzí nebo výcvikových seminářů (Bubleová, 2002).

Nicméně vzdělávání kurzem přípravy nekončí. Pěstouni ze zákona č. 359/1999 Sb. musejí absolvovat vzdělání v rozsahu 24 hodin za rok. Vzhledem k náročnosti pěstounství pomáhají vzdělávací kurzy rozvíjet osobnosti pěstounů a podávají návody na řešení problémů v rodinách. Vzdělávací semináře probíhají obvykle v příjemné atmosféře a účast na nich vytváří v pěstounech větší důvěru v samy sebe. Kromě kolektivního vzdělávání, kde si mohou vzájemně sdělovat svoje zkušenosti, existuje pro pěstouny řada odborných publikací, jež mohou v rámci samostudia číst. (Rapshaw, 2002)

Psychologické posouzení

Součástí přípravy stát se pěstounem je psychologické posouzení. Závěr toho posouzení je stěžejním dokumentem pro vydání rozhodnutí, zda se žadatelé stanou nebo nestanou pěstouny. Bubleová (2002, s. 23) vidí psychologické posouzení jako „*zkušenosti vašeho života, vaše dětství, vaše manželství, jeho stabilita, vaše vlastnosti, rodičovské postoje a důvody, které vás vedou k přijetí opuštěného dítěte.*“

Nejvhodnější prostředí, do kterého umístit dítě, je úplná rodina. Avšak vzhledem k míře rozvodovosti se často uchylují k náhradní rodinné péči i tzv. samožadatelé. Ti jsou zkoumání důkladněji a to z toho důvodu, zda jsou schopni dítě sami zvládnout. *„Úspěšnost pěstounské péče je mimo jiné závislá též na správném výběru budoucího pěstouna. Zajištění podmínek pro výběr vhodného pěstouna spočívá zejména v tom, že je třeba vybírat pro dítě vhodného pěstouna z co nejširšího okruhu osob a zároveň plně respektovat poznatky a zjištění o konkrétních potřebách dítěte.“* (Bubleová a kol., 2013, s. 24)

Zařazení do evidence

Po psychologickém vyšetření následuje zařazení do evidence. V této fázi se žadatelé stali pěstouny a čekají na přijetí vhodného dítěte. Je nutné si uvědomit, že stát preferuje zájmy dítěte. *„Tedy základním principem při zprostředkování náhradní rodinné péče je vyhledání těch nejvhodnějších náhradních rodičů pro dítě, nikoli naopak.“* (Nožířová, 2012, s. 62) V každém kraji každý měsíc zasedá poradní sbor. Je to tým odborníků (sociální pracovníci, psychologové, pediatři, ředitelé kojeneckých ústavů, dětských domovů a jiných ústavních zařízení), který posuzuje jednotlivé případy opuštěných dětí. Pozornost, která je věnována vhodnému výběru rodin, by měla eliminovat rizika ohrožení vznikajících pěstounských rodin. (Smutková, 2007)

Žadatelé o náhradní rodinnou péči mají často nereálné představy o dítěti. Obvykle žádají dítě „bílé a zdravé“. Kvůli těmto nereálným představám bývá zprostředkování časově náročné. *„Většina představ o dítěti vzniká u neplodných párů při snění a ne reálnou zkušeností s prací s dětmi, proto bývají jejich představy o dětech náhradní rodinné péče méně realistické.“* (Klimeš, 2002, s. 40)

Příchod dítěte

Než dítě vstoupí do života pěstounů, předchází tomu první kontakt s dítětem. Nejprve se náhradní rodiče setkají s dítětem a jsou jim podány dostupné informace o dítěti – anamnéza, prognóza, informace o biologických rodičích, popřípadě osobnost dítěte a jeho již nabyté zkušenosti. V této fázi je důležité dítěti co nejvíce usnadnit vstup do nové rodiny a naopak i co nejvíce podpořit vznikající náhradní rodičovství. Pěstouni by měli být seznámeni se zvyky dítěte, co má rádo a podobně. Tyto informace mohou urychlit adaptaci dítěte v rodině. (Nožířová, 2012; Bubleová, 2002) *„Přijetí dítěte je změna, která hluboce zasahuje*

do fungování systému bezdětného manželství i do osob jednotlivých zúčastněných. Tato změna může být k horšímu i lepšímu.“ (Klimeš, 2002, s. 42)

Adaptace rodičů může probíhat následovně (Zezulová, 2012, s. 41):

- 1) **Fáze – nadšení:** tato fáze přichází po oznámení, že pro vás bylo vybráno dítě. Pokud na dítě čekají náhradní rodiči dlouho, je o to více nadšení silné a doprovázené silnými emocemi.
- 2) **Fáze – rozčarování:** tato fáze je hlubší, čím hůře je na ni náhradní rodič připraven. Je reakcí na chování dítěte, které má taky své adaptační fáze. Dítě se chová nezvladatelně a kope kolem sebe.
- 3) **Fáze – smíření:** tato fáze nastává v době, kdy se největší problémy ustálí. Rodiče pochopí dítě i s jeho problémy a i sami u sebe dojdou k poznání, že nejsou dokonalí. Obě strany se učí poznávat se bez iluzí a nereálných očekávání. Začíná se vytvářet vztah bezpodmínečného přijetí.

6.3 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Od ledna 2013 se dle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dítěte výkon pěstounské péče uzavírá formou dohody o výkonu pěstounské péče. Tato dohoda upravuje podmínky pěstounů vzhledem k jejich povinnostem a právům. Dohody se tvoří v souladu s individuálním plánem dítěte a přihlíží se i na zájmy a potřeby pěstounů.

Dohoda o výkonu pěstounské péče trvá po dobu, po kterou:

- trvá pěstounská péče,
- trvá péče fyzické osoby, které bylo před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče dítě rozhodnutím soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem,

- je osoba rozhodnutím krajského úřadu vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu,
- je fyzická osoba poručníkem, jestliže o dítě osobně pečuje,
- probíhá soudní řízení o ustanovení fyzické osoby poručníkem dítěte, k němuž nemá vyživovací povinnost. (Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dítěte, ve znění pozdějších předpisů)

Pěstouni se v průběhu výkonu pěstounské péče dostávají do situací, které nejsou jasně ošetřeny právní úpravou. Zezulová (2012) uvádí ve své publikaci zkušenosti z mezer v zákoně, jsou vlastní i zprostředkované. V případě, že dítě pěstouni přihlásí na svou trvalou adresu, ihned k nim přichází obsílky např. dluhy či jakékoli další upozornění, týkající se dítěte nebo vztahující se k jeho biologickým rodičům. Další neošetřenou oblastí je trestní a hmotná zodpovědnost pěstounů za svěřené děti. Veškeré právní přestupky řeší pěstounská rodina, ta může požádat o náhradu škody, kterou by měli zajistit biologičtí rodiče.

7 Služby pro pěstouny

Na rozdíl od adoptivních rodičů, kteří nejsou kontrolováni sociálními pracovníky, pěstouni vědí, že je navštěvovat budou. Sociální pracovnice se snaží zajistit vše, co rodina potřebuje, aby se zajistilo zdárné fungování rodinného celku. Spolupráce jde ruku v ruce s dalšími odborníky a spolupracujícími institucemi. Přesto se najdou rodiny, které dostatečně nevyužívají nabízené podpůrné služby, protože nejsou pro ně dostupné, ignorují je nebo jim nedůvěřují. Potřeba služeb je u jednotlivých rodin rozdílná v závislosti na individuálních potřebách přijatého dítěte a návazných problémech, které rodina díky tomu řeší. *„Základním úkolem služeb je přispět k vytváření dobrých vztahů v rodině, k její optimální funkčnosti, ke skutečnému přijetí „cizího“ dítěte. Dalším úkolem je účinně podpořit rodinu v zátěžových situacích.“* (Koluchová, 2002, s. 50) Pokud má tedy náhradní rodinná péče profesionálně fungovat, je potřeba, aby bylo okolo pěstounů dostatek podpůrných služeb. *„Odborníci na náhradní rodinnou péči mohou pěstounům pomoci tyto situace lépe pochopit a ošetřit. Postupně se i v České republice vytváří síť odborných služeb pro náhradní rodiny.“* (Bubleová a kol., 2013, s. 28)

V současné době značnou část služeb zajišťují osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany, tzv. nestátní neziskové organizace. Postupně se však rozvíjí i služby poskytované státními institucemi – poradenství v otázkách výchovy přijatých dětí, psychologicko-terapeutickou pomoc, asistovaný kontakt s biologickou rodinou dítěte, kluby náhradních rodin apod. (tamtéž, s. 28)

V roce 2006 a 2007 byl realizován projekt „Pěstouni mají právo na služby“. *„Celkovým cílem projektu bylo zvýšit povědomí pěstounů o vlastních právech a o poskytovaných sociálních službách v oblasti náhradní rodinné péče.“* (Pěstouni mají právo na služby, 2007, s. 7) Zároveň měl poskytnout větší přehled o možnostech spolupráce jednotlivých organizací, státních pracovníků i širší veřejnosti.

Součástí projektu bylo dotazníkové šetření, které mělo tři části:

- Identifikační data o pěstounských rodinách. Kromě demografických dat (věk, vzdělání, počet dětí atd.) byl zjišťován i subjektivní pohled na životní situaci pěstounů (materiální zajištění a životní podmínky)

- Informační dispozice pěstounů. Z jakých zdrojů pěstouni čerpají a jaké mají znalosti o svých právech a nárocích na pomoc
- Reflexe dosavadních zkušeností s využitím služeb. Jakým způsobem pěstoun řeší problémy a jaké služby jsou pro ně hlavním zdrojem pomoci a jaké preferují

Názory pěstounů na dostatečnou informovanost o právech a nárocích na pomoc jsou nejisté. V procentuálním výsledku více jak polovina (56%) pěstounů si myslím, že informací je jim poskytnut dostatek. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že sociální pracovníci mají dominantní postavení v poskytování informací náhradním rodinám. Dále se pěstouni informují u občanských sdružení, které se zaměřují na pomoc pěstounů, a u dalších pěstounských rodin. Nedílným zdrojem informací je internet a média.

Výsledky tohoto projektu ukazují, že se názory na hodnocení poskytování služeb dělí na dva identické tábory. Dostatečnou pomoc poskytovanou pěstounským rodinám považuje 51% respondentů. Nespokojenost u pěstounů vyplývá především z problémů, které řeší (kombinace množství handicapů, rodina s mnoha dětmi, špatné materiální zajištění domácnosti atd.), a pěstouni sami si nejsou jisti, jak by se dala situace řešit. Část se přiklání k vyššímu rozšiřování poradenství a sociálních služeb (53%) a další ke zvýšení finančních příspěvků (47%).

Dle výzkumu pomoc, která je u pěstounů nejvíce žádoucí se dá rozdělit do čtyř oblastí:

- finanční zajištění domácnosti
- péče o děti s výchovnými nebo vzdělávacími problémy
- samostatné bydlení dospělých dětí
- vzdělávání dětí

8 Shrnutí teoretické části

Předešlé kapitoly měly ukázat, s čím se pěstouni setkávají a s čím se vyrovnávají v průběhu jejich práce. Pěstouni procházejí důkladnou přípravou, kde se setkávají s dalšími pěstouny a na základě sdílených zkušeností mění svoje zásady a názory, popřípadě mohou zjistit, že náhradní rodinná péče pro ně není. Pokud mají náhradní rodiči dosáhnout uspokojivých výsledků ve svém snažení je nezbytné přijetí identity náhradního rodiče a zároveň dítě přijmout s jeho klady i zápory.

Teoretická část práce je základem a nezbytnou součástí k části výzkumné. Abychom pochopili problematiku tématu práce v celé jeho komplexnosti, museli jsme si odpovědět na otázky: Co je to rodina? Jaká je podstata maskulinity v rodině? Jaká je motivace k pěstounství? Jak se ztotožnit s identitou pěstouna? Čím prochází zájemce o pěstounství? Jaké služby pro pěstouny jsou?

Zodpovězení těchto otázek vytvoří obraz, čím vším pěstoun prochází a co je ochoten obětovat. Ve výzkumné části předložím praktické odpovědi od respondentů, které doplní celkový objekt diplomové práce.

9 Výzkumná část

Praktická část práce, která je popsána na následujících stránkách, má za úkol odkrýt mužský pohled na náhradní rodinnou péči, konkrétně pěstounství. Ženy jsou v pěstounství angažovanější a mohu říci, že pohled mužů na pěstounství není dosud dostatečně prostudován nebo analyzován. Připadá mi, že je tak pohled na pěstounství mužům upírán. Ptáme se tedy: Jak na svou roli pohlíží sami pěstouni? Cítí se v ní dobře? Klade jim někdo takové otázky? Přestože jsou ženy „viditelnější“, muži si jsou vědomi svého vlivu na dítě a ve své roli se aktivně angažují. Kvalitativní výzkumné šetření má poukázat na postavení muže v pěstounské péči.

Vzhledem k vlastnostem, kterými se kvalitativní šetření vykazuje, se domnívám, že jeho aplikace přinese hlubší poznatky než výzkum kvantitativní. *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* (Creswell, 1998 in Hendl, 2005, s. 12)

9.1 Cíl výzkumu

Cílem diplomové práce je poukázat na roli muže pěstouna. Jak on sám vnímá své postavení ve vztahu k rodině a společnosti. Jedná se o hlubší pochopení a popis mužské reality. Jak pěstounství přijímá, řeší problémy, které v souvislosti s tím vyvstávají, v čem si je nejistý a naopak v čem vidí svůj přínos, co mu pěstounství dává a co mu bere, jak vidí svoje rozhodnutí s odstupem.

9.2 Formulace výzkumného problému

Výzkumný problém, který je v práci předkládán, je charakterizován jako nedostatečné zmapování mužské podstaty v pěstounské péči v kontextu celé rodiny i v jeho osobě samotné. Zaměření výzkumu je na samotné pěstouny, od kterých jsou získány potřebné informace. Důležitým prvkem jsou autentické rozhovory bez přítomnosti partnerek/manželek. Tento fakt zajišťuje relevantní odpovědi, které jsou nezbytné ke správnému uchopení jádra problému.

Praktickému výzkumu předcházelo prostudování odborné literatury, což mělo posloužit správnému pochopení dané problematiky v celé jeho celistvosti. Vzhledem k dostupné odborné literatuře vidím přínos výzkumu v prozkoumání dosud opomíjené problematiky. Muži mají vliv na rodinné fungování, nicméně sami poznamenávají, že kvůli práci nemají na rodinu takový čas, jaký by chtěli mít, a proto je většina péče o rodinu na bedrech ženy.

Základní výzkumná otázka, na které je založena diplomová práce, zní: Jak muž vnímá svoji roli pěstouna, a to v kontextu k rodině, společnosti a okolí?

Vzhledem k široce položené základní otázce, jsou její součástí podotázky, jež mají určit konkrétní oblasti výzkumu.

- Jak se podílel muž na rozhodnutí stát se pěstouny?
- Jak vnímá vztah s manželkou/partnerkou?
- Jak se zapojuje se širší rodina?
- Jak se projevuje ve vztahu k dětem?
- Jaká je interakce s nejbližším okolím?
- Jak vnímá dohled sociálních pracovníků?
- Jaký smysl pro muže má pěstounství?

V návaznosti na výzkumnou otázku a otázky specifické jsem sestavila několik přímých otázek, které byly pokládány v polostrukturovaném interview. Tyto přímé otázky

byli základní osnovou. Nicméně samotný rozhovor jsem se snažila vést spíše neformálně, aby se respondent necítil svázaně a byl uvolněný. Tím jsem docílila, že jsem nemusela vždy klást jednotlivé otázky, jelikož respondent mi v plynulém rozhovoru postupně sděloval potřebné informace.

Otázky kladené v interview:

- Jak dlouho jste pěstounem a jaká byla vaše motivace?
- Proč jste si vybral právě tento typ pěstounství (krátkodobé nebo klasické)?
- Kdo byl iniciátor?
- Máte kriteria (představy) ohledně dítěte, jaké jste schopen zvládnout?
- Jakým způsobem zasáhly přijaté děti do vašeho života?
- Jak probíhalo přijetí dítěte do rodiny?
- Jak s dětmi trávíte volný čas?
- Jak se zapojujete do školních povinností dítěte?
- Jak hodnotíte, že jste neustále pod dohledem?
- Jaké máte vztahy se sousedy?
- Jak byste zhodnotil vztah s manželkou/partnerkou/rodinou?
- Naplňuje vás role pěstouna?
- Jak hodnotíte svoji práci pěstouna?
- Jak se na své rozhodnutí stát se pěstounem díváte s odstupem?

Odpovědi na otázky se průběžně prolínaly, a to v návaznosti na plynulost úvah účastníků. Cílem interview nebylo položit všechny otázky, ale získat validní data, která budou obsahovat myšlenky všech výše zmíněných otázek.

9.3 Etická oblast výzkumu

Vzhledem k tomu, že data k výzkumu jsem získávala od konkrétních osob, řešila jsem problém etické otázky. Všichni účastníci výzkumu byli srozuměni se zachováním anonymity a s účelem výzkumu.

V prvním kroku jsem účastníkům výzkumu sdělila, o jaký výzkum se jedná, k čemu výsledky poslouží a nebudou použity k jinému výzkumu, než bylo určeno. Byli seznámeni s tím, že celý rozhovor bude nahráván, abych následně mohla data zpracovávat. Pokud se vším souhlasili, započal rozhovor. Na nahrávku jsem vše zopakovala, aby jejich souhlas byl zaznamenán.

Dle Švaříčka (2007, s. 43-50) se etika vyskytuje ve třech oblastech:

- **Důvěrnost** – zachování anonymity účastníků. Pokud se účastníci neubrání konkrétním jménům, výzkumník jména v práci nepoužije. Výzkumník nesděluje získané informace jiným účastníkům výzkumu nebo kolegům.
- **Poučený souhlas** – zaznamenaný souhlas účastníka ke zpracování dat. Je zde obsažen předpoklad, že účastníci budou seznámeni s případnými důsledky své účasti na výzkumu.
- **Zpřístupnění práce účastníkům výzkumu** – pokud mají účastníci výzkumu o výsledky zájem, měl by jim je výzkumník předat. Otázkou zůstává, zda účastníci pochopí výsledky a nebudou se vyjadřovat k jejich „nesprávné“ interpretaci.

9.4 Mnohapřípadová studie

Cílem případové studie je zkoumat vztah mezi případem a okolím. Badatel se pohybuje v přirozeném prostředí účastníka výzkumu. Získaná data mají tedy vyšší autenticitu, než kdyby výzkum probíhal v umělém prostředí, účastník je takto více uvolněný.

Objekt výzkumu je analyzován ve své komplexnosti. Veškeré zjištěné aspekty se tedy hodnotí jednotlivě, ale zároveň jsou zasazeny do celkového případu. „*Případová studie v sociálně-vědním výzkumu je podobná mikroskopu: její hodnota závisí na tom, jak dobře je zaostřena.*“ (Hendl 2005, s. 104) Postupným rozkrýváním vztahů se dostává badatel do podstaty problému. (Sedláček, 2007)

Pokud by se jednalo pouze o studii jednoho případu, nebylo by dosaženo celého obrazu dané problematiky. Mnohapřípadová studie se jeví jako vhodnější. Jedná se tedy o šetření více případů. Výsledky se následně porovnávají a shrnují se do jedné závěrečné zprávy. (Sedláček, 2007)

Pokud má výzkumník dosáhnout relevantních výsledků, musí dodržovat několik následujících kroků (Hendl, 2005, s. 113):

- **Určení výzkumné otázky** – vytyčit si problém, který výzkumník zkoumá. Zaměření se odrazí ve výzkumné otázce
- **Výběr případu, určení metod sběru a analýzy dat** – zvolená metoda sběru dat, určí hloubku výzkumu. V mnohapřípadové studii se zabývá výzkumník každému případu zvlášť. Výzkumník plánuje, jaká data potřebuje, aby dosáhl důvěryhodných výsledků, které následně analyzuje.
- **Příprava sběru dat** – výzkumník musí vyhodnotit, jak zajistí potřebná data. Je nutné, aby předešel případným problémům při sběru dat a zajistil opatření, která by problémy eliminovala.
- **Sběr dat** – výzkumník zaznamenává a dokumentuje jednotlivé fáze sběru dat a udržuje vztah mezi případem a daty.
- **Analýza a interpretace** – v této fázi dochází ke zkoumání dat a jejich vyhodnocení. Mezi jednotlivými složkami hledá vztah a podobnosti.
- **Příprava zprávy** – výzkumník zobrazuje data, tak aby jim bylo dobře porozumět a kriticky a komplexně vyhodnotí případ.

9.5 Výběr výzkumného vzorku a forma sběru dat

Šed'ová (2007) uvádí, že kvalitativní výzkum je konstruován teoreticky a vzorek případů je vybírán tak, aby dostatečně nasýtil data, jež mají odpovědět na výzkumnou otázku a stanovené cíle. Tento typ výběru se nazývá graduální koncepce vzorku. „*To znamená, že vzorek není vytvořen v jednom momentě, nýbrž je v souladu s cirkulární logikou v průběhu sběru dat a jejich analýzy stále rozšiřován a redefinován.*“ (Šed'ová, 2007, s. 73)

Na začátku výzkumu jsem definovala, jaká kritéria musí splňovat výzkumný vzorek, a na jejich základě jsem záměrně vybírala jednotlivé účastníky výzkumu. Jak tvrdí Miovský (2006) záměrný výzkumný vzorek má soubor stanovených vlastností (kritérií). Podle nich jsou vyhledáváni jedinci, kteří jsou ochotní se zapojit do výzkumu.

Vzhledem k tomu, že se výzkum zaměřuje na roli muže v pěstounské péči, kritéria jsou jasně daná už v samotné výzkumné otázce. Výzkumný vzorek musí být muži, kteří jsou pěstouni nebo se přímo delší dobu pěstounské péče účastní. Další kritéria nebyla pro výzkum potřebná.

Před vstupem do terénu jsem si stanovila formu sběru dat. Jednalo se o polostrukturované interview, což je jeden z typů hloubkového rozhovoru. Polostrukturované interview je vhodné z toho důvodu, že dokáže skloubit výhody strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru. V rámci tohoto rozhovoru jsou připravena základní témata a otázky, jejichž pořadí je možné měnit a obohatit o doplňující otázky. (Švaříček, 2007)

Jestliže mají být získaná data relevantní, musí být výzkumníkovi jasné účastníkovy odpovědi. Pokud dojde k nepochopení otázek či odpovědí měl by se výzkumník uchýlit k tzv. inquiry. Od daného účastníka si nechá vysvětlit, jak danou věc myslí a zda ji chápe a interpretuje správně. (Miovský, 2006) Dalšími doplňujícími otázkami se dostane do hloubky daného problému, jedná se o sondáž výzkumu, a pokračujeme tak dlouho, než je s odpovědí účastníka srozuměn a spokojen. (Hendl, 2005)

Neexistují žádná pravidla, kterými se výzkumník musí řídit. Nicméně Hendl (2005, s. 172) uvádí několik osvědčených zásad, jakých je vhodné se držet, aby získal potřebná data:

- **Důkladná příprava rozhovoru** – příprava otázek, seznámení s problematikou

- **Cíl výzkumu** – uvědomovat si, co je cílem výzkumu, aby se od něj výzkumník neodchýlil
- **Důvěra** – vzájemná vstřícnost, tolerance a zájem
- **Formulace otázek** – jasný způsob formulace otázky, aby jí účastník porozuměl. Klade se vždy pouze jedna otázka
- **Sondážní otázky** – doplňující otázky, jimiž zjišťuje hloubku sděleného problému
- **Informace o průběhu interview** – účastníkovi dáváme najevo, jaké informace potřebujeme a proč jsou pro výzkum důležité
- **Výzkumník nechává dostatek času na odpověď**
- **Neutrální postoj k informacím** – účelem není hodnocení osoby, ale sběr dat
- **Vnímavost a citlivost** – věnujeme pozornost tomu, jak je účastník rozhovorem ovlivněn
- **Výzkumník monitoruje sám sebe** – důležitá je zpětná reflexe rozhovoru, aby výzkumník příště předešel chybám
- **Kontrola poznámek** – po rozhovoru výzkumník zkompletuje a kontroluje získaná data pro jejich úplnost a kvalitu.

9.5.1 Realizace výzkumu

Při výběru tohoto tématu mi bylo známo, že by se mohl vyskytnout problém při získávání účastníků k výzkumu. Vzhledem k tomu, že mě problematika náhradní rodinné péče zajímá, rozhodla jsem se zkontaktovat organizaci, která se této problematice věnuje, a působím zde delší dobu jako dobrovolník. Kromě nových poznatků a zkušeností, jež díky tomu mám možnost získat, bylo pro mě jednodušší oslovit pěstouny, kteří s organizací spolupracují.

Ve chvíli, kdy jsem měla stanovená kritéria, jsem požádala neziskovou organizaci pracující s pěstouny, zda by byla ochotna rozposlat email se žádostí na účasti výzkumu. Na

základě toho emailu a jedné pracovnice se mi ozvali pouze dva pěstouni, což by nestačilo k nasycenosti dat. Osobně jsem tedy oslovila další pěstouny a požádala je o spolupráci. Považovala jsem to za nejvhodnější přístup k řešení problému se získáním potřebných účastníků, který mohl přinést více ovoce v podobě ochotných respondentů. Tento přístup se mi osvědčil a získala jsem další pěstouny, s jejichž pomocí jsem dále realizovala výzkum.

Kontakt s pěstouny probíhal v několika fázích:

- 1) **Telefonický kontakt** – po telefonu jsme se domluvili na osobním setkání. Podřídila jsem se jejich časovým možnostem. Jsem srozuměna s náročností pěstounské péče, bylo tedy mým zájmem co nejvíce usnadnit účastníkům podmínky výzkumu.
- 2) **Setkání** – ve čtyřech případech rozhovor probíhal v jejich domácím prostředí. Jeden rozhovor proběhl na víkendovém vzdělávacím pobytu, kdy jsem se s pěstounem domluvila, zda by bylo možné v době volna rozhovor zrealizovat nebo by bylo pro něj příjemnější se setkat v jiný den. Pěstoun souhlasil s rozhovorem na místě pobytu. S posledním pěstounem jsem se domluvila také na tomto pobytu na rozhovoru, ale ten byl uskutečněn v nejbližším dni u něj doma.
- 3) **Interview** – před samotným rozhovorem jsem s pěstouny mluvila o obecných záležitostech, abychom nastolili důvěrnou a příjemnou atmosféru. Poté jsme začali se samotným rozhovorem. Sdělila jsem jim informace o průběhu rozhovoru, jejich anonymitě, účelu výzkumu, a že celý bude nahráván. Následně rozhovor započal.
- 4) **Ukončení setkání** – po položení poslední otázky jsem se pěstounů zeptala, zda by se rádi zeptali na něco mě nebo by chtěli ještě něco doplnit. Při loučení jsem každému nabídla možnost zaslání výzkumu a s díky jsem odešla.

Získávání dat formou rozhovorů bylo pro mě novou zkušeností. Na prvních dvou rozhovorech byla znát moje nejistota a poněkud zmatený průběh. Postupně jsem nabývala jistoty a věděla, na které skutečnosti se více doptávat. Vzhledem k tomu, že takto jsem realizovala výzkum poprvé, neodvažovala jsem se vstupovat do odpovědí účastníků a nechávala jsem je dosyta vypovídat. Pokud jsem cítila, že se hodně odchylujeme od tématu, vhodnými otázkami jsem se vracela zpět k cíli výzkumu. Moje prvotní obava, že muži nebudou sdílní, tak jako ženy, byla zcela zbytečná. Naopak jsem byla překvapená, že mají

k tomu tolik co říct. Z odpovědí bylo znát, zda se pohybují v pěstounství krátce nebo už mají letité zkušenosti.

Vzhledem k mému dobrovolnictví jsem se s některými pěstouny dostala do styku. Předem jsem měla utvořenou představu, jak mohou rozhovory probíhat, jak se na ně připravit a co bude zajímavým prvkem v získaných informacích. Měla jsem však obavu, aby nebylo překážkou, že se některými pěstouny znám a tím nebyla porušena objektivita výzkumu a držela se žádaného cíle. Proto jsem tento fakt měla neustále na mysli, a o to více se snažila zůstat při tématu.

Domnívám se, že každý rozhovor probíhal v příjemné atmosféře. Můj předpoklad vychází z otevřenosti odpovědí a uvolněné atmosféry, která při rozhovorech panovala. Myslím si, že důvěrné atmosféře vděčím tomu, že pěstouni mají příjemné zkušenosti s pracovníky a dobrovolníky této organizace, což bylo několikrát v rozhovoru ze strany pěstounů zmíněno. Oceňuji jejich přímé a důvěrné sdílení svých zkušeností s mou osobou, a že mi touto cestou byli nápomocni při výzkumu.

9.5.2 Transkripce rozhovorů

Začínající výzkumník není schopen dostatečně pracovat s daty, pokud nepřepíše rozhovory. Švaříček (2007) se domnívá, že pro přehlednost je vhodné přepsat celý nahraný rozhovor, především pro prvobadatele.

Uvádí pro to dva důvody:

- V průběhu analýzy a interpretace se k údajům badatel neustále vrací a pročítá je. Jestliže by byly v audio podobě, chyběl by k práci s daty dostatečný přehled.
- Vizualizace dat pomáhá výzkumníkovi zvýraznit a vytáhnout podstatné informace, což pomáhá při hledání souvislostí.

Pokud má přepsaný rozhovor nabýt vyšší autenticity, výzkumník popisuje do přepisu i neverbální projevy účastníků nebo tón hlasu. Toto se nazývá komentovaná transkripce. (Hendl, 2005)

Po každém ukončeném interview jsem v nejbližší době udělala jeho přepis, abych zachytila nejasnosti a mohla se jich v dalších rozhovorech vyvarovat. Jedním z důvodů včasného přepisu bylo i to, abych zjistila podstatné informace a mohla se na ně zaměřit. Součástí přepisů bylo již zmíněné komentování neverbálních projevů, což mi umožnilo vybavovat si reálně průběh rozhovoru.

9.5.3 Kódování a kategorizace dat

Nezbytným krokem, který je nedílnou součástí předtím, než se výzkumník dostane k interpretaci výzkumu, je kódování dat. Otevřené kódování výzkumníkovi umožňuje text rozbít na jednotky. Těmto jednotkám jsou dány různé významy dle povahy získaných dat, v mém případě rozhovorů, na základě těchto významů, výzkumník informace seskupuje a dále s nimi pracuje. (Šedřová, 2007)

Podstatné pro zajištění hloubky výzkumu je hledání vztahů mezi kódy. Jednotky na základě významnosti byly seskupeny k sobě. Tento proces se nazývá kategorizace dat. „*Kategorie mají tzv. pojmovou přitažlivost, tj. vážou k sobě různé podskupiny pojmů. Jednotlivé kategorie pojmenováváme dle potřeby adekvátními názvy.*“ (Miovský, 2006, s. 229) Podstatné pro zajištění hloubky výzkumu je hledání vztahů mezi kategoriemi.

Jak již bylo zmíněno výše, byla provedena tzv. transkripce rozhovorů. Během zpracování byla provedena selekce a redukce dat. Věty, které neobsahovaly podstatné informace, byly vynechány. Text byl ponechán v surové podobě, tzn., že rozhovor nebyl přepisován do spisovné češtiny kvůli autentičnosti. Následně proběhla analýza.

9.5.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je složen z pěti účastníků. Osobně jsem se znala s jedním, resp. s pěstounkou a dětmi, ostatní pěstouny jsem znala zběžně od vidění na akcích konaných danou organizací.

Téma výzkumu zní „Role muže v pěstounské péči“. Nebylo mým záměrem soustředit se pouze na pěstouny, ale i na manžele nebo partnery pěstounek. Tito muži jsou v přímém kontaktu s pěstounstvím a jsou tedy relevantními účastníky výzkumu. Podílí se na péči a chodu rodiny, což bylo mým zájmem. Ve výzkumu nerozlišuji, zda pěstouny jsou nebo nejsou, podstatné pro mě bylo, že v té rodině aktivně fungují a pěstounství se účastní.

Účastníci výzkumu:

Pan Adam: pěstounství na přechodnou dobu, roční zkušenost s péčí o pěstounské dítě, rozvedený. Zajímat o pěstounství se začal po rozvodu, z doby manželství má dvě vlastní děti.

Pan Cyril: dlouhodobé pěstounství, dvě děti v pěstounské péči, jedno dítě vlastní, je ženatý. Pěstounem je necelých pět let, pro pěstounskou péči se rozhodli spolu s manželkou po komplikacích, které obnáší adopce (dlouhé čekání na dítě).

Pan Emil: dlouhodobé pěstounství, dvě vlastní děti z prvního manželství. Současná manželka má v pěstounské péči dvě děti a má děti vlastní. V pěstounství se pohybuje necelé dva roky.

Pan Jáchym: dlouhodobé pěstounství, vlastní děti z prvního manželství. S nynější manželkou si mají v péči tři děti. Pro pěstounství se rozhodli kvůli komplikacím, které přinášela adopce (dlouhé čekání na dítě). Pěstounem je necelých třináct let.

Pan Ladislav: dlouhodobé pěstounství, bezdětný. Partnerka má v pěstounské péči dvě děti. Takto jako rodina fungují necelé dva roky.

Přestože se jedná o poměrně malý výzkumný vzorek, vyskytuje se zde několik skutečností, které je nutno zohlednit při analýze a interpretaci dat:

- Z pěti účastníků je jeden pěstoun na přechodnou dobu, to znamená krátkodobě. Pohled na pěstounství tohoto účastníka je odlišný v porovnání s pěstounstvím dlouhodobým. Vzhledem k tomu, že pobyt dítěte je zde maximálně na jeden rok, je citová vazba obvykle jiná než u dlouhodobých pěstounů a pěstounství samotné je jim předkládáno jako specifický druh práce.

- Dva pěstouni si našli partnerky, které měly v péči pěstounské děti. Jejich pohled na pěstounství je tedy také odlišný, vzhledem k tomu, že pěstounství přijali a respektovali díky vztahu k ženě. Proces vnímání a přijetí probíhal jinak než u mužů, kteří k tomuto rozhodnutí dospěli s partnerkou po boku.

Díky pestrosti vzorku se může zdát, že by výsledek mohl být roztříštěn a neucelen. Je třeba vzít v úvahu fakt, že se k pěstounství nedostávají pouze páry, ale i jednotlivci a lidé, kteří se seznámí s člověkem, který se pěstounství věnuje. Ukazuje tudíž na velkou variabilitu přístupu k samotnému pěstounství.

10 Analýza a interpretace výzkumu

Poslední část diplomové práce je věnována analýze výzkumu a interpretaci dat. Zde jsou shrnuty získané poznatky. Na základě výzkumné otázky probíhal sběr dat a jejich následné zpracování. V této kapitole bych ráda přiblížila, jakých výsledků bylo dosaženo, zda se naplnil cíl výzkumu a zda byly získány odpovědi na dílčí části výzkumu.

Dle získaných kategorií jsou voleny dílčí části témat, kterým se zde budu věnovat. Veškeré poznatky budou dokreslovány odpověďmi respondentů, které mají zajistit reálnou představu o dané problematice.

Stake (in Hendl, 2005, s. 226) tvrdí, že nelze přesně definovat, kdy začíná analýza výzkumu. Vše je odvozeno od přemýšlení nad výzkumem, vstupem do terénu či průběhem jeho zpracování. Citlivost na vnímavost poznatků a podnětů souvisejících v průběhu výzkumu je zcela individuální. Šed'ová (2007) upozorňuje na rozdílnost pojmu analýzy a interpretace dat, což řada autorů vnímá jako synonyma. Analýzu vnímá jako přeskupování jednotek a hledání vzájemných souvislostí a spojení. „*Interpretací potom míní systematický rozbor toho, co kategorizovaná data a nalezená spojení vlastně znamenají.*“ (Šed'ová, 2007, s. 244) Je však zřejmé, že tyto dva pojmy zcela rozlišit nelze, jsou na sobě závislé a propojené.

Na základě rozlišení pojmu dle Šed'ové (2007) lze říci, že interpretace výzkumu diplomové práce proběhla v průběhu kódování a kategorizace dat. Následujícím krokem je sekundární interpretace dat. V této části bude vyhodnoceno, co data znamenají, o čem vypovídají a proč daným jevům dochází.

Získané kategorie dat:

Motivace
Iniciátor
Druhy náhradní rodinné péče
Vnímání pěstounské péče
Přijmutí pěstounské péče
Kritéria výběru dítěte
Sžívání
Naše děti
Výchova
Manželství

Rodičovství
Škola
Volný čas
Biologická rodina dítěte
Širší rodina pěstounů
Blízké okolí rodiny
Spolupracující orgány
Smysl pěstouna
Rozhodnutí s odstupem

10.1 Spletitá cesta k pěstounství

Žadatelé o pěstounství se nedostanou k myšlence „stát se pěstouny“ jako kdyby spadla z čistého nebe. Jedná se často o dlouhodobý proces, než uzraje a je vyslovena. Předchází jí řada faktorů života jedinců. Jednotlivé motivy mají svoje důvody. Dají se obecně shrnout do několika bodů, ale jenom každý za sebe zná jejich hloubku.

Kdo s myšlenkou přišel první

Partneři se vlivem životních cest dostanou na množství křižovatek, které mají společně řešit. Jestliže má vztah fungovat, měli by dojít k rozhodnutí, se kterými budou vždy oba souhlasit. Přijmout cizí dítě do rodinného života je citlivá věc. Kdo tuto myšlenku vysloví první? Je to muž nebo žena? Je možné to zobecnit? Na základě odpovědí vzešlých z rozhovorů není možné předpokládat, že první tuto myšlenku vysloví žena, i když osobně jsem toto předpokládala. Nicméně výzkumný vzorek je nedostačující a není tedy možné výsledek aplikovat na celou pěstounskou komunitu.

„To bylo vlastně společné rozhodnutí nás všech. S tím, že kvůli dceři, jsme chtěli, aby měla sourozence. To byl vyloženě ten zřejmý důvod, že my chceme mít další dítě. ---Já nevím, kdo s tím přišel první, já to beru pořád jako náš společnej. Bavili jsme se o tom a přirozenou cestou už to asi nepůjde). A přímo, že by s tím přišla manželka to ne, to spíš vyllynulo společně.“ (Cyril, s. 2)

„Manželka určitě. Tak ona byla iniciátorem, že si osvojíme, ale všechno se to převrátilo v pěstounství.“ (Jáchym, s. 3)

Problematická adopce

Zdravotní komplikace ženy mohou přimět pár k možnosti osvojit si dítě. Adopce je časově náročný a komplikovaný proces, obzvlášť v případě, že manželský pár již vlastní děti má. Proto se místo adopce nabízí vhodná alternativa pěstounská péče.

„Dana je vymodlený dítě a nešlo to samo, vlastně po umělým oplodnění. A dlouho to trvalo a zvažovali jsme už před tím adopci a pěstounskou péči. ---Nejdřív jsme přemýšleli třeba, jestli by to nebylo jednodušší, že jo, a na úřadě nám řekli, že na adopci my, vzhledem k tomu, že máme vlastní dítě, že budem čekat 8 nebo 10 let. Tak jestli nechcem zkusit pěstounskou péči. A nám vlastně úplně nezáleží na tom, jestli je naše anebo prostě přijatý takhle.“ (Cyril, s. 1)

„Tak jsme si říkali, že si je taky osvojíme, že si vememe jedno děcko. Jenomže pak nastala taková peripetie s tím, že to osvojení by bylo až za 5 let. Ale navedli nám, že kdyby sme šli do pěstounství, tak by to bylo brzo. No a šlo to docela rychle, myslím si, že to netrvalo ani rok, když jsme si brali toho nejstaršího.“ (Jáchym, s. 1)

Sourozenec pro dítě v rodině

Klasický příklad motivace k pěstounství je chtít sourozence pro dítě. Dítě dojde do věku, kdy se ptá, proč nemá sestřičku nebo bratříčka, a pokud rodiče nemohou mít další dítě přirozenou cestou a chtějí ho, je pěstounství vhodná volba.

„Dana přišla do věku, kdy si začala říkat, proč jsem sama, že by chtěla mít sourozence, což jsme taky chtěli. Jedináček není taky úplně to pravý.“ (Cyril, s. 1)

Děti na sebe působí, ovlivňují se a učí se vzájemnému respektu a pochopení. Jestliže je dítě jedináčkem, pozornost rodičů je směřována pouze na něj. Pokud je dětí v rodině více, pozornost se rozdělí zpravidla mezi všechny děti, čímž se eliminuje přílišná péče o jednoho z nich.

Rozhodnutí být pěstounem ovlivní všechny členy rodiny. V případě, že v rodině vyrůstají malé děti je zapotřebí jim vysvětlit, úměrně k jejich věku, o co se jedná a zda s tímto rozhodnutím souhlasí.

„Ona (dcera), do toho mohla mluvit, a jestli by řekla ne, tak my s tím moc neuděláme. Rodina musí klapat.“ (Cyril, s. 3)

Syndrom opuštěného hnízda

Jakmile děti odrostou a opustí rodný dům, často se manželé cítí sami. Každý rodič se s tímto problémem vyrovnává jinak. Najdou se však takové páry, které rádi prázdné místo v domě vyplní dětmi dalšími, i když nebudou vlastní.

„... a tak něk dorůstaly a začali jsme se cejtit sami, protože už nás tolik nepotřebovali a věčně někde byli. No tak mi sdělila, že měla tuhleto myšlenku, tak jestli bych do toho šel taky. --- Protože tam jsme s ostatníma pěstounama to a kolik máte dětí. No my máme jedno a kolik vy? My máme čtyry. Říkám jsem z více dětí, tak říkám pojd', pomůžem dalším nákej. (Jáchym, s. 1 a 2)

Partner, který za to stojí

K pěstounství se člověk dostane vnitřními hybateli nebo vnějšími okolnostmi, které neovlivní. Pokud si muž najde ženu pěstounku, stojí před rozhodnutím, jestli pěstounství přijme. Záleží na jeho vnitřní síle a charakteru ženy, co ho přesvědčí, jak se rozhodnout.

„... tak jsem si říkal, že pokud je ženská sympatická, tak by tohle neměl být problém. Takže jsem se k pěstounství dostal tak, že jsem si našel ženskou, která je pěstounka a o který jsem byl přesvědčen, že stojí za to, abych kvůli ní udělal cokoli. Jinak by mě to asi nenapadlo. Takže jako když člověk skočí do vody. Začátek byl krušnej. ---Teďka jsem rád, věřím tomu, že to má smysl. Manželka mi říkala, že to bere jako životní poslání, tak to na mě možná částečně přenesla.“ (Emil, s. 1, 5 a 6)

Troufám si tvrdit, že pokud člověk neprojde postupnou přípravou, je přijetí náhradní rodinné péče velice náročné. Na jedince je vyvinut vyšší tlak, než při postupném přijetí myšlenky, a rozhodnutí se tak jeví důležitější.

Vnímání a přijetí pěstounství

Jak už bylo výše zmíněno, je rozdíl, jak se jedinec k pěstounství dostane. Na základě toho si k pěstounství tvoří vztah. Muž, který si najde partnerku s pěstounskými dětmi, si zpočátku na tuto problematiku formuje názor podle ne/problémových dětí. Pod vlivem osobních zkušeností se však názor dále tvaruje. Neměli bychom zapomínat na povahové rysy, ty taktéž ovlivňují, jaký postoj k pěstounství zaujmout.

„Tydlecty děcka pěstounský, co mám teda ty informace, to jsou většinou děti, o který se rodiče nestarali, tak jsou problémový. Já nevím, neznám procenta, ale skoro se nedá najít dítě, který by nebylo problémový. ---Celou dobu tam pak nadával a to byl můj první den. Jsem si říkal, že to je šílený, že to je konec. Jestli takhle bude vyrůstat, tak by nám mohl píchnout kudlu do zad. Ivan měl takový záchvaty vzteku, na manželku útočil, on by ji ztloukl, ale neměl na to sílu. Dá se říct, že on se od té doby tolik změnil, že takový náznaky nejsou.“ (Emil, s. 2 a 5)

Média jsou silným zdrojem informací a jejich působení ovlivňuje širokou veřejnost. Je nasnadě, že se problematika romského etnika řeší v oblasti pěstounské péče. Z osobní zkušenosti mohu říct, že se často okolí ptá „a kolik je tam cikánů?“.

„První, co mi proletělo hlavou, abych řekl pravdu, než jsem ho viděl: Ježíš marjá, máš doma cikány? Se člověk nemůže ukázat na ulici, to je pro ostudu.... Takhle jsem na to nahlížel. Pak teda manželka, ona umí dobře psychologicky působit, tak jsme se o tom párkrát bavili a ona začala můj názor přetvářet.“ (Emil, s. 4 a 5)

Vlivem osobních zkušeností se názor může zcela otočit a přijmout fakta a názory, která do té doby byla odmítaná.

V případě, že si muž najde ženu, která má děti bezproblémové. Je přijetí náhradní rodinné péči rozdílné. Muž má otevřenější přístup a je pozitivně laděn na výzvy, jež jdou ruku v ruce s tímto rozhodnutím.

„Já to beru jako normální věc. Je to takový spontánní, není to vůbec jako bych to lámal přes koleno, beru to tak, jak to je. Hodně lidí by bylo zaskočených a tradá, už se nikdy neuvidíme, ale já jsem to tak nebral.“ (Láďa, s. 1)

Rozhodnutí stát se pěstounem převrátí život vzhůru nohama. Je na každém, jak se k tomu postaví. Vzít si čas na rozmyšlenou, dělat testy důvěry, zjišťovat své možnosti je přirozené a důležité, pokud chce muž vytrvat.

„Byl jsem svobodnej, bez přítelkyně, dělal jsem všechno možný. Ale neberu to hlavně jako omezení. Mám s kým chodit sportovat (smích). Akorát se víc starám. ---Jezdil jsem sem rok a po roce jsem se sem nastěhoval. Bylo to postupný a myslím, že to je dobře. Byl čas popřemýšlet. ---Zkoušel jsem stránku důvěry. Nechal jsem tady peněženku, a jestli se něco ztratí, peníze lákaj každýho. A prošlo to.“ (Láďa, s. 4 a 5)

„Samozřejmě, že jsem si vzal čas na rozmyšlenou, ale dlouho jsem neváhal. Pocházím z hodně dětí, takže velká rodina a s tím jsem neměl problém, že nás bude hodně. A schválil jsem to, přijal jsem to.“ (Jáchym, s. 3)

Krátkodobá pěstounská péče (na přechodnou dobu)

V posledních několika letech začíná jít do popředí krátkodobá pěstounská péče. Jednou z otázek v interview byl dotaz, zda uvažovali nebo uvažují o této možnosti. Jeden účastník je krátkodobý pěstoun. Na jejich odpovědích je vidět, jak je na tento druh pěstounství odlišný pohled. A to především po emoční stránce. Pěstounům se předkládá, že se jedná o profesionální pěstounství a nemají se poutat k dítěti, které u nich pobývá omezenou dobu. Je však možné nevytvořit si vztah s dítětem, které s vámi sdílí domácnost a o které pečujete?

„...myslím si, že člověk to opravdu může provádět jako práci, jako učitel ve škole, bez toho aby se jako psychicky nějak hodně vázal, jinak by to mohlo hodně ubližovat. Takhle když člověk počítá s tím, že to je jako jeho vlastní dítě, když je to od děcka do dospělosti, to je podle mě zásadně jiná věc.“ (Emil, s. 3)

„Já si ho nemůžu moc pustit k tělu, takže u mě musí nastoupit, že to je práce v uvozovkách. S tím samozřejmě, že mi to není jedno.“ (Adam, s. 6)

Pěstoun pečuje o svěřené dítě určitou dobu, zvykají si na sebe, pracují na řešení problému a ve chvíli, kdy se situace začne uklidňovat, dítě se vrátí zpět do rodiny nebo je nalezeno jiné řešení jeho situace.

„Asi je to hodně víc zatěžující citově a tu smetánku slízne někdo jinej. Já jsem tam v tu blbou dobu, dejme tomu rok. A tady na klukovi vidím, že rok je krátká doba na zvyknutí, než si to sedne a tam si to tímto způsobem asi nemá sednout. Všichni musej vědět, že je to jenom přechodný.“ (Cyril, s. 3)

Ne každý zvládne brát pěstounství jako práci, každý si vybere to, v čem se cítí lépe. Dlouhodobé pěstounství se vnímá více jako rodičovství či alternativa adopce, než pěstounství na přechodnou dobu. V tomto typu péče se děti střídají, pěstouni musí být neustále připraveni na přijetí dítěte. Zároveň však mají větší možnosti z pěstounství vystoupit, pokud budou mít pocit, že to nezvládají nebo už nechtějí dělat. Jsou více pány svého času a mají větší prostor říct dost.

„... Já nevím, člověk je doma, nemusí do práce, je s dětma, baví ho to. Dělán něco, co prostě chci dělat. ---Proto dělám krátkodobou pěstounskou péči, že to můžu kdykoli přerušit a dělat něco jinýho. Abych byl takovej zavrzej pěstoun dlouhodobej, na to nemám odvahu.“ (Adam, s. 1 a 2)

Formou supervizí má být psychika krátkodobých pěstounů ošetřena. Otázkou zůstává, jestli jsou dostačující. Pokud pěstoun tráví s dítětem čas, vzájemná vazba se vytvoří, i když se tomu pěstoun může bránit. Ve chvíli, kdy dítě odejde, měla by být pěstounovi věnována taková péče, aby situaci zvládnul.

„Tak od toho jsou supervize. Ale jak říkám, já tady mám takových dětí (často hlídá příbuzné děti o víkendu), asi by to bylo jinak těžší.“ (Adam, s. 9)

10.2 Nová rodina

Ve chvíli kdy manželský pár dojde k rozhodnutí, že by si chtěl vzít dítě do náhradní rodinné péče, vyvstanou otázky, jaké dítě jsou ochotni přijmout a zvládnout, na co jim stačí síly. Klasická představa žadatelů je bílé a zdravé dítě, bez zásahů biologické rodiny. Těchto dětí je málo. Jestliže žadatelé neustoupí z požadavků, pravděpodobně budou na dítě čekat déle. Vlivem přípravy, setkávání s dalšími pěstouny a nabytých zkušeností se kritéria zmírňují a snižují.

„...my jsme defakto měli hodně tvrdý, takže bílý, zdravý dítě. My bysme asi zvládli tělesný postižení, ale psychický ne. Ale jak se dostáváme dál, tak ty kriteria změkčujem.“ (Cyril, s. 5)

Všichni pěstouni, kromě Ládi, mají nebo měli výhrady k výchově dítěte jiné kultury, převážně romské. Odkazovali se na společenský postoj, který je nepřátelský. Upozorňovali na fakt, že okolní prostředí má na výchovu vliv. Nejsou si jisti, jestli by dokázali přijmout romskou kulturu nebo zda by dítě přijalo nejbližší okolí.

„Ta informovanost o romské kultuře hraje roli, jsme jinde, než jsme začínali, ale dnešního pohledu jsme neměli žádné informace, jenom media. Teď chodíme na setkání, tak to vidíme. Zblízka je to úplně jiný, než jsme si mysleli, v lepším slova smyslu. ---To je prostě o tom poznávání, když člověk něco nezná, tak má strach.“ (Cyril, s. 6)

„No my jsme zpočátku měli jedinou podmínku, a že to nebude romský dítě, i když Míra Rom je. A to z toho důvodu, že jsme nevěděli, jak ho přijme vesnice. Měli jsme strach, že ho vesnice nevěme a bude mít to dítě problémy. Pak jsme získali přesvědčení, že to prostě půjde. Sme si říkali, když jsme ho viděli, to musí projít, ho prostě ochráníme, jak to půjde.“ (Jáchym, s. 3-4)

„Když prostě nevím, jak na to, co s tím. To je jedno, jestli je to romský, africký, vietnamský. Ještě možná slovenský, ruský to jo, tam není moc rozdílů. Ale jako víra, třeba nějaký muslimský, do toho bych nešel.“ (Adam, s. 3)

Na co vlastně stačím?

Zájemce o pěstounství vstupuje do neznámých vod. Strach, obavy a nejistota jsou přirozenou reakcí, tak jako radost, natěšení z nového člena rodiny. Odhadnout své síly není jednoduchá záležitost, závisí na tom budoucí fungování rodiny. Není se tedy čemu divit, když si nezkušený pár, pod vlivem medií a společenských předsudků, vybírá nejjednodušší možnost. Chrání tím sebe i přijaté dítě.

„Je to o tom, co dokážu a nedokážu a my jsme šli tou nejlehčí cestou. I když tam není zaručený, co z něj vyroste, co z něj dokážeme my, co bude mít vrozený. Vždycky je to otázka.“ (Cyril, s. 6)

„...protože si myslím, že vim, co to obnáší za věci navíc, hodně omezení k tomu. Spíš zdravější, ale to asi každé, když to vezmu z té stránky člověka, kdo ho má vychovávat. Je to jednodušší no.“ (Lád'a, s. 3)

„my jsme to nezohledňovali (zdravotní a psychický stav dítěte), ale nevěděli jsme, že to bude až tak. To nám nikdo neřek, že to bude tak drastický. A myslím si, že oni to prostě tušili.“ (Jáchym, s. 4)

Jak staré dítě?

Věk je jedním z důležitých kritérií při výběru dítěte. Jak staré dítě přivést domů? Zkušenosti pěstounů vědí, že čím je dítě mladší, tím lépe se s ním pracuje, mnohem lépe se přizpůsobují náhradní rodiče a dítě navzájem.

„Tenkrát měl ještě Míra v děcáku strejdu, kterej byl o 4 roky starší než on. Takže jsme si říkali dobře, tak ho vemem, ale s ním už to nešlo. ---Musel jít do diagnostáku a tam nám sdělili, že není adaptabilní. On se na nás nenafixoval. ---Dotedka nás navštěvuje, kontakt zůstal. ---Když by se děti do rodin dostávali malinký, tak je to úplně o něčem jiným. Tam chybí láska a doteky, co to dítě do sebe vstřebává (myšleno v ústavní péči).“ (Jáchym, s. 2 a 5)

Každý měsíc a rok strávený v ústavní péči nebo v nevhodném rodinném prostředí ovlivňuje vývoj a chování dítěte.

„Ve vývoji bylo znát, že tam ten půl rok stál a nevyvíjel se. Když jsme si ho přinesli, byl to ležák a ani se nehnul, neobracel se, nic. Během čtrnáct dnů se obracel a to strašně vystřelil vývojově.“ (Cyril, s. 7)

Čím je dítě starší, tím může být obtížnější s ním pracovat. Dítě si sebou nese zažitý vzorce chování. A hůř se mu předávají vhodné výchovné směry.

„On vzal klacek a začal s ním mlátit do nějakýho auta. On si to vůbec neuvědomil. Takhle jsme se s bráchama normálně bavili, vždyť je to sranda, zábava, proč bych to nemohl dělat?“ (Emil, s. 13)

„Dan má svou minulost, svou rodinu a člověk to přijímá. ---Je hodně chytrý, o to to má těžší. On si uvědomuje svůj stav. ---Po telefonátech je smutnej, stejská se mu nebo si na něco vzpomene, člověk neví, co si vybavil a proč je naštvanej nebo smutnej.“ (Cyril, s. 7)

V případě krátkodobého pěstounství se kritéria mohou lišit. Možnosti okolí je mohou tvarovat. Vzhledem ke střídání dětí v domácnosti se tedy mohou objevit kritéria jako je dostupnost školy nebo počet dětí najednou – sourozenci.

„Od školy po pátou třídu, z důvodu školy tady. Kousek je malotřídka se speciálním vzděláváním. Ten kolektiv je fakt malej a přístup učitelek k žákům je mnohem lepší samozřejmě. ---Jedno až dvě max, že jo. Sourozenecká skupina, to je zase kvůli dispozici domu.“ (Adam, s. 3)

Jak spolu fungujeme

Vzájemné poznávání je složitý proces. Každé dítě si nese sebou svou minulost a podle zkušeností přistupuje k dospělému. Malé děti si zvykají snadněji, rychle přijímají pečující

osobu a fixují se na ní. Pokud je dítě starší, mohou vyvstávat s adaptací problémy, např. s navazováním důvěry.

„Ale nechceme na něj zbytečně tlačit. Jako ptáme se, zajímáme se, ale hodně opatrně, aby pouštěl jenom to, co chce. ---Právě, že je rozumnej, tak to bere tak, že jsme pro něj menší zlo, on nechce být v Klokánku. Ale není to pravý, to je to, co těžko zkoušává on i my.“ (Cyril, s. 8)

Jedno problémové dítě změni chod celé rodiny. Hledají se cesty, které by pomohly situaci zmírnit nebo dokonce zlepšit. Závislost změny je úměrná ke schopnosti pěstounů, ale také k hloubce problému dítěte.

„Hrozný to bylo, než jsme si sedli. Tři měsíce totálních bojů. Mlátil hlavou do sloupu, afekty, bral televizi nad hlavu, že jí hodí na zem, utrh okap nebo se rozběhl proti mně. A ted'ka je to zlatý dítě. ---Když řeknu ne, tak to opravdu znamená ne, takže důslednost a pravidla. On je nesnáší, ale zas na druhou stranu je potřebuje.“ (Adam, s. 4)

Členové domácnosti se podřizují problému a snaží se jej chápat a reagovat na něj tam, aby rodina fungovala. Je to náročné pro manželský pár, natož pro další děti v rodině žijící, ať jsou vlastní nebo přijaté.

„Když si ji člověk choval, tak se odtahovala, nesnesla dotek. ---Ona má nějaký netypický autismus a my jsme tu diagnózu získali až v šesti letech. ---A Martin je hold takovej, rychlejc mu to nepálí, tak než to zpracoval, tak mu to nějaký čas trvalo. Ještě nedokáže vstřebat, když mu Kája nadává. ---Míra je úžasnej, nevím, kde se to v něm bere, ten dycky, když po něm Kája vystartuje, tak on prostě uteče. Ví, že se s ní prát nemůže, i když by jí nabančil třeba.“ (Jáchym, s. 4 a 5)

Nový partner

Jakýkoli nový partner, který vstoupí do rodiny, se vyskytne v nezávidění hodné situaci. Být přijat dítětem je v tu chvíli největší poklona. Jestliže má nová rodina fungovat, staří i noví členové rodiny si musí na sebe zvyknout.

„Jonáš byl první, jestli by mi mohl říkat tat'ko. Přitom on svýho tátu má, ale on se jim moc nevěnoval. ---On mě nerespektoval, bral mě jako cizího chlapa, kterej se k nim nahnul. Ale nedávno mi manželka řekla, že prej snad jako je lepší, že nás dokonce považuje za ideální manželskej pár. To je od něj absolutně poklona jako bejk.“ (Emil, s. 8)

Naopak pěstounské děti se mohou cítit zmateně – další nový člověk v jejich životě. Jejich chování se může projevovat pasivitou nebo přílišnou aktivitou vůči novému prvku v domácnosti. Projevy chování se mohou jevit natolik nepřírozeně, že vyvolají nepřiměřené emoce.

„Pak Ivan, u něj mi to šlo proti srsti, když mi říkal tatko. Měl jsem z něj pocit, jako vlesdoprdelismus, a když chtěl obejmout, mně to bylo tak nepříjemný. Teďka je to něco jinýho, věřím tomu, že mě má opravdu rád.“ (Emil, s. 7 a 8)

Všechny naše děti

Ve čtyřech rodinách z pěti, vyrůstají děti vlastní i přijaté. Vystává otázka, jak děti vnímají, že v rodině nejsou všechny biologické děti? Jak se staví pěstoun k dětem vlastním a přijatým? Z rozhovorů vyplynulo, že vlastním dětem vysvětlil situaci a zodpovídal jim jejich otázky.

„Dana má hodně sociální cítění, od začátku do toho šla uvědoměle. Musela projít psychologickým vyšetřením, aby se vědělo, jestli to fakt chce a nechce to jenom kvůli nám. Takže Dana nám s tím pomáhá a má to hodně zpracovaný. Tak stará se a my to řídíme tak, abychom ji nezatěžovali zbytečně.“ (Cyril, s. 6)

Jakmile nové dítě v rodině začne žít, pomalu se stává jeho součástí. Pěstoun se individuálně staví k jednotlivým dětem, jejich problémům a každou situaci řeší v závislosti na chování dítěte a hloubce problému. Je důležité, aby vlastní dítě neztrácelo půdu pod nohama a je na pěstounovi, jak emoce dítěte ošetří.

„Dan je starší, ale Dominik je tady služebně dýl. Měli přicházet věkově, jak se rodí. To jsme si vymysleli my a úplně to nebylo nej. Říkali jsme si, tak aby bylo mezi (věkově mezi Danou a malým Dominikem) a teď vidíme, že to tam hraje roli. A Dana říkal, že jestli další, tak takhle velký už ne.“ (Cyril, s. 3)

V momentě, že pěstoun má své děti dorostlé a žijí svůj vlastní život. Stávají se podporou a ne starostí „jak to naše dítě vezme“. Dospělý jedinec lépe pochopí motivy rodiče ještě jím chvíli zůstat, když mu děti z domova odchází. V krizových situacích jsou oporou.

„Bylo úžasný, že naše biologický děti ji prostě berou. Neměli výhrady k tomu, když jsme si děti chtěli vzít. To jsem ocenil a ještě nás podpořili.“ (Jáchym, s. 5)

Pro vlastní děti partnera, který do pěstounské rodiny přišel, jsou pěstounské děti nová věc. Pozorují, jak se projevují jiným způsobem, než děti vyrůstající u biologických rodičů. Zajímají se, ptají se. Jsou součástí výchovného procesu. Opět záleží na komunikaci členů rodiny, jak jsou schopni si dílčí situace vysvětlit.

„Myslím si, že pro mý děcka, to má přínos, že oni viděj ty postižený děcka a mohou se stýkat i s takovýma, co dělaj scény. Třeba Jirka se nemůže chovat arogantně, kočírovat všechno a on takovej je. Pracujuj na tom, že si musí uvědomit, že není pupek světa a že jsou děti, který maj problémy. Třeba Jana je chytrá a hraje si se všema jako s jinýma vrstevníkama.“ (Emil, s. 6)

Chci být dobrým vzorem

Zajistit spravedlnost mezi dětmi je skoro nemožná věc. Ve hře je množství faktorů, které spravedlivý přístup narušují – věk, povaha, zdravotní nebo psychické problémy, velikost problému, vnější okolnosti atd. Každé dítě je jinak citlivé, proto by měl pěstoun opatrně řešit problém, aby dítě necítilo křivdu v dopadu rozhodnutí.

„Spravedlnost mezi dětma jsme řešili, právě že s tím máme problém. Každý je jinej a musí mít trošku individuální přístup a neexistuje, že někdo je tady dýl, zkusili jsme to, ale tudy cesta nevede. Já nevím, jak to správně vyjádřit, ale úplná spravedlnost taky nejde. Je to situace od situace, kus od kusu.“ (Cyril, s. 7)

„My se snažíme vymyslet, aby měl každý svoji práci. Tak je problém ale v tom, že má děcka jsou tady na návštěvě. Nemůžu je přece nutit, že tady vysajou pokoj, když přišli jenom na návštěvu.“ (Emil, s. 7)

Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že čisté spravedlnosti lze jenom těžko docílit. Pěstoun si je vědom individuality jednotlivých dětí a na základě toho se k nim chová.

„Musíte to rozlišit. Mírovi stačí jenom naznačit, je vstřícněj. Na Káju úplně jinak, protože na ni se nesmí tlačit. Musí se jako požádat, jestli si půjde lehnout, jestli půjde z počítače. Jakmile se na ni zatlačí, pak je to vyrvát.“ (Jáchym, s. 6)

„Já to mám úplně jiný. Tak Petr je plnoletej, tam už moc do ničeho nezasahuju. A na Pavla jsem důraznější určitě.“ (Láďa, s. 6 a 7)

Pěstoun se dostává do situací, které jsou pro něj nové a sám se v nich učí pohybovat. Zkouší způsoby řešení a kriticky si může ohodnotit, jak je zvládl. Umět se poučit z vlastních chyb je dobrou vlastností. Nejistota tedy není jenom partíí dětskou. Ani dospělý muž se nemusí cítit ve své roli jako ryba ve vodě obzvlášť, když nemá vlastní děti a nemá dostatečné zkušenosti s výchovou.

„Spíš abych nebyl za někoho, co ho furt buzeruje. ---Někdy na začátku jsem fakt nevěděl, jak se chovat, co říct, co dělat. Před tím jsem nevěděl jakým tónem, aby nevznikl nějaký hardkor konflikt, protože to nemám rád. ---Když nejde zvýšit hlas, to jsem teda použil jenom jednou, že jsem bouchnul do stolu.“ (Láďa, s. 5, 6 a 7)

Děti vyrůstající v ústavní péči, mají tendenci dospělé zkoušet, kam až je pustí, kde mají hranice. Je to přirozený proces, ve kterém děti hledají jistotu. Přestože s hranicemi mají problém, potřebují vědět, kam směřjí.

Pěstouni jsou vedeni, aby učili děti zodpovědnosti za své rozhodnutí. Ve výchově jim dávají možnost volby a děti jsou si vědomi, co z jejich rozhodnutí vyplyne. Znají důsledky.

„...řekl jsem, polož to na zem, nebudeš mít na co se koukat (TV) a vem si něco jinýho, co ti nebude scházet, tak hodil penálem. ---dostal možnost vybírat si, což neměl. Takže ty pravidla jsme řešili spolu a on si je pak jistej. Takže takovýto nabíhání vzteku, proč nemá svačinu, stačí říct, podívej se, kolik je hodin a tady na ledničce jsou pravidla.“ (Adam, s. 4)

„... víš, že tam máš dvě chyby, najdi si je, víš, co ti tam chybí. Tak si to přečti a přines mi to, až to budeš mít hotový. Já ti nemůžu kontrolovat jeden úkol 5krát, to je hloupost. Nebo pojď nosit dříví a pak se můžem věnovat úkolu, třeba 5krát.“ (Cyril, s. 11)

Úspěch přijetí dítěte do rodiny závisí úměrně na respektování jeho osobnosti. Pokud se pěstoun bude snažit dítě přetvořit k obrazu svému, bude zklamán. Respekt je nepostradatelnou složkou. Dítě, které se cítí respektováno, je uvolněnější a klidnější. Pěstoun, který nemá nároky, nemůže být zklamán, ale může být příjemně překvapen.

„My si dokážem pokecat o čemkoli. Já nejsem věřící, on tyhle spády má a kecali jsme o tom. --Nejhorší je to asi s Jonášem, ten má hrozný problémy s ovládáním vzteku.“ (Emil, s. 8 a 9)

10.3 Partnerství pěstounů

Náhradní rodinná péče stojí spoustu sil a energie. Rodičovství samo o sobě je náročné. Respekt, podpora, spolupráce, překonávání překážek je nedílnou součástí fungujícího vztahu. Jestliže partnerství stojí na pevných základech, je pevnější i před silnějšími otřesy.

„Myslím, že na spolupráci je to všechno založený, k tomu není co dodat. Snažíme se domlouvat, plánovat. Naopak je to horší, když začnu plánovat a včas o tom neřeknu a pak by se mohlo stát, že už zase má manželka jiný plány. Je lepší o všem mluvit dopředu. ---My to berem, že to manželství je jako celek. Tak se snad nestalo, aby sme měli protichůdný názory na něco.“ (Emil, s. 12)

„Nicméně vzájemná podpora, bez ní by to nešlo, protože to vždycky jeden nebo druhý to má tak. To ne prosím tě, nech je (ve smyslu, když se děti hádají). Takže je tam dobrý, když má člověk někoho a že ten druhý je. Když by nefungovali oba, tak je to špatný.“ (Cyril, s. 7)

„Někdy bych to řešil někdy jinak, ale spíš to říkám v duchu, než abych ji s tím otravoval. Ona má náky svý návyky, svý systémy ve výchově, tak já jí to nebudu hatit.“ (Lád'a, s. 11)

V páru jsme oba pěstouni?

Z výpovědí mužů je znát rozdělení povinností v domácnosti. Ve stereotypním uspořádání chodu domácnosti žena se stará o domácnost a děti. Muž zajišťuje finanční stránku a dům po technické stránce. Muži v rozhovorech potvrzovali tento společenský jev. Je

pravdou, že pokud se žena plně věnuje péči o děti a muž chodí do zaměstnání, je jeho přítomnost a zapojení v domě značně omezeno.

„Co já zmůžu s osmi dněma volna. Přítelkyně má čas. Když přijde z práce. Má víc času tady bejt a klukům se věnovat. A já je z práce asi těžko vyzkouším.“ (Láďa, s. 11)

„Já tohleto všechno nechávám na manželce. Já mám blbý zaměstnání, takže dělám od nevidim do nevidim a ona tohle všechno má na hrbu. Samozřejmě jsem do toho zapojený se vším všudy.“ (Jáchym, s. 3)

Vzhledem k charakteru účastníků výzkumu, jsem byla seznámena s faktem, že většinou jsou pěstouny ženy. Cílem výzkumu nebylo získávat informace od pěstounů, dostačující byli muži, kteří se přímo účastní výchovy dětí v pěstounské péči. V rámci rozdělení povinností bylo vidět, že se muži povinností, které přímo souvisejí s pěstounskou péčí, straní, ať již úmyslně nebo neúmyslně.

„Tak ženská je v tom asi důležitější. Nevím, jak by to chlap zvládal sám. Ty domácí práce, toho je mraky. Jako když si dva pomáhají, je to samozřejmě lepší, myslím si, že pro chlapa je to skoro nereálný. ---Je pravda, že tohle je hlavně na manželce, já jsem člověk, kterej se jí v tom snaží hodně pomáhat, ale rozhodnutí je hlavně na ní. Ona je pěstoun na celej úvazek, já ji budu podporovat.“ (Emil, s. 3)

„Když přítelkyně je pěstoun, já bych se v podstatě nemusel ani zajímat. Ale přítelkyně v tom má větší přehled. Ta ví všechno, co k tomu pěstounství náleží.“ (Láďa, s. 9)

Náš osobní život

Člověk se rychle dostane do koloběhu práce, dětí a domácí povinnosti. Někde v meziprostoru se pohybuje manžel. Ten má svůj vlastní podobný kolotoč. V tomto shonu se na péči o partnerský vztah často zapomíná. Pár by se měl zastavit a najít si čas a prostor pro sebe.

„Jak jsem říkal, to bere strašně moc energie, to pěstounství, takže na sebe máme strašně málo času. Takže to částečně narušilo vztah mezi náma. Nemyslím nějak negativně, nebo že by to rozbouralo, ale je to jiný. Když jsme se poznali, ještě jsme neměli děti, tak to bylo úžasný. Teď se vždycky něco najde, nějaký střípek, je to prostě takový nabouraný. Ale není to tragický.“ (Jáchym, s. 9)

Hádky a nalezení kompromisu

Hádky s dítětem nebo s partnerem nejsou nikdy příjemné. Přesto je lepší výměna názorů než jejich dušení pod pokličkou. Jestliže se jedná o hádku zapříčiněnou poruchou

chování dítěte, je vyřešení konfliktu náročnější. Mohlo by se zdát, že vyložení karet na stůl by bylo nejvhodnější řešení. Někdy však je lepší tzv. vyklidit pole a utiřit vody.

„Ona je to chudinka, která si neumí s tím poradit a člověk jí musí pomoci. Ale kolikrát je to až za hranicemi a člověk má toho dost a utíká, aby nenastal větší konflikt. Ona se vybouří. Manželka kolikrát vezme auto a odjede.“ (Cyril, s. 4)

„Když ovládnou své emoce a nevypěním, tak je z toho obrovská radost. A to mě právě vždycky mrzí nejvíc, když se naštvu a to vím, že jsem reagoval špatně a že jsem si to vlastně ztížil a odsunul. ---Jsme spolu dvacet let. A někdy si taky lezem na nervy, že pak jdeme každým do jiných místností se uklidnit, že jinak by sme se hádali a my se hádat nechceme.“ (Cyril, s. 14)

Povahové rysy partnerů se odrážejí na chování. Obvykle jeden z partnerů je dominantnější, ve chvíli, kdy se sejdou dva dominantní jedinci, je výzva řešit jakýkoli problém a dojít ke kompromisu.

„Není tam takový to, že když ona řekne, budeme to řešit takhle. Já jí řeknu, že by to šlo takhle. Trvá to dýl, musíme najít kompromis. Když vidíme, že je to problém, tak to odložíme. Každý si na to najde ještě nějaký náhled, pak se vrátíme zase k tomu. Pro manželku je problém hodně problémů, kdežto já to řeším přímějc. Já už to mám třeba vyřešený, a teď k tomu musím dostat manželku. Vždycky je potřeba čas, to je ozkoušené, čas to vyřeší.“ (Jáchym, s. 9)

Škola

Školní prostředí je místem, kde se odehrává další část osobního života dítěte. Pedagogové jsou s ním v přímém kontaktu a řeší s rodiči/pěstouny záležitosti týkající se něj. Kdo z manželů má na starosti školní povinnosti dítěte? Z rozhovorů vyplynulo, že muži, vzhledem k tomu, že mají vyšší pracovní nasazení, se školním oficialitám nevěnují, pokud to není potřeba.

„Manželka jezdí do města, tak většinou ji to tam učitelka všechno nahrne. Takže město má vyřešený. No a tam u nás si může v bačkůrkách přeběhnout, to je kousek. A já jsem brouk pytlík, kterej doma od A až do Z, jak je barák, tak je pořád práce. ---Když je třeba nemocná nebo někam jede, prodělává školení, tak samozřejmě že tam jdu.“ (Jáchym, s. 8)

„Třeba rodičovský schůzky chodí přítelkyně. Já si sebe nedokážu představit v té situaci, jak tam s ní něco řeším. Nebo dovedu, ale já pak rychle ztrácím nervy. Necejtíl bych se v tom. Jako když je potřeba něco řešit, tak to vyřeším, ale nejsem si jistý, jestli to bylo správné řešení situace.“ (Láďa, s. 9)

„Ne to má na starosti manželka. Když třeba byl první den Jonáše a Honzy, tak jsem si prohodil směnu, abych s jedním šel. Dva by žena nezvládla.“ (Emil, s. 9)

V případech, že dítě nezvládá učivo, pěstouni se mu věnují. Je to na domluvě, kdo má čas nebo kdo lépe rozumí probírané látce. Dítě nestíhání učiva může využívat ve svůj prospěch formou zvýšení pozornosti na svou osobu.

„Učíme, ale není to, že by sme s nimi dřeli. Učíme se oba, ono je to spíš takový provozní, kdo má zrovna čas. Dan toho využívá, na nás na oba, že úkol prostě přinese nadrápenej, ale s chybama, naprostý nesmysli kolikrát. A přijde, s tím: Už to mám! Teď si mě prostě všímej a přijď mi to zkontrolovat.“ (Cyril, s. 1)

„S Ivanem dělám úkoly hlavně já, s Jonášem manželka většinou. Já se děcka snažím naučit tomu, že přijde ze školy, doma nasvačit a rychle úkoly. Kluci nikdy nic nechtěj dělat, ale jak jsem doma já, tak úkoly dělaj hned.“ (Emil, s. 9)

Využívat učení jako vztažení pozornosti na svou osobu mě u dětí v pěstounské péči nepřekvapilo. Nicméně jsem byla ohromena, jak přijaté dítě může využít handicapu pěstounství ve svůj prospěch v třídním kolektivu. Je zřejmé, že takovéto dítě je smířené se situací a společensky schopné.

„On dobře ví, co dělá. V kolektivu se umí pohybovat. Ve škole ví, že je pěstounskej, ono mu to neškodí, je tím zajímavěj.“ (Cyril, s. 10)

Školní prostředí

Čím větší je škola, tím vyšší je anonymita dětí. Pěstouni, se kterými jsem mluvila, žijí na vesnicích a pochvalují si malé třídy a důvěrný kolektiv ve všech směrech – malé třídy, vstřícní pedagogové.

„Se školou je spolupráce a komunikace naprosto bez problému, vychází nám vstříc. Je to malá škola, o to je to vlastně snadnější. My si pořád říkáme, když slyšíme ostatní pěstouny, jaké mají problémy ve škole a tak, tak my jsme to všude měli bezproblémový.“ (Cyril, s. 10)

„Ten kolektiv je fakt malej a ten přístup těch učitelek k žákům je mnohem lepší samozřejmě, víc času, než kdy je jich třicet na jednu učitelku.“ (Adam, s. 3)

Vyzdvihují prostor k individuálnímu přístupu pedagogů k dětem. Avšak upozorňují, že umístění pěstounských dětí ve třídě dostává pedagogy do neznámých míst. Pěstouni je informovali, v čem tato náhradní rodinná péče spočívá, a zdůrazňovali, že mají k dětem přistupovat jako ke každému jinému a netrpět jim úlevy.

„Více méně jsme je museli seznámit, o čem to je, co to vlastně je pěstounství, protože ty informace, většina lidí má buď žádný, nebo hodně zkreslený. ---Učitelky a vychovatelky jsou tady nový, ale všechno perfektní, spíš jsme je brzdili, aby tam nebyl ten protekcionismus, jako ty chudáčku.“ (Cyril, s. 10)

Ne vždy si učitel s žáky sedne a naopak. Roli hraje psychický stav dítěte a přístup učitelů. Útoky ze strany dítěte nejsou výjimkou. Jak pomoci dítěti, které má záchvaty agrese

způsobené nemocí? Medikace? Obrnit se trpělivostí? Zvýšit si povědomí o daném problému a zjistit, jak na dítě reagovat, bude to stačit?

„To bylo něco děsného. Pokousala je, poškrábala, učitelé z ní šileli. Trvalo to dva, možná tři roky, než se to srovnalo. My si zařídili a platíme asistentku. Takže se to převrátilo, že Kája je zlatá a zase se bojuje doma. Nevíme proč, bádáme. Musíme si ten její problém rozebrat po částech. Třeba se někde chytíme. Že to je ono a to jí pomůže.“ (Jáchym, s. 7)

10.4 Co děláme, když máme volno?

Každý člověk má vlastní představu využití volného času. Mně osobně zajímalo, jakým způsobem pěstouni s dětmi tráví společné chvíle. Volný čas se dá využít různými způsoby a od outdoorových sportů až po kulturní zážitky. Každý preferuje něco jiného, nicméně většina odpovědí se týkala výletů a společných zážitků. Sdílení společných chvil utužuje vztahy, je prostor pro debatu. Vlivem doby každý doma čas tráví ve svých pokojích nebo u televize. Společné zážitky chvíle příjemně zpestří.

„No tak většinou brusle, sem ho učil jezdit, to bylo takový zpestření, si myslím. Nebo jdeme na kola. Chodíme do kina nebo k mekáči. Kluci když někam do restaurace, tak mekáč (smích). Nebo si zahrajem společenskou hru. Když jsem doma, tak se snažíme trávit ten čas společně, nějak kolektivně, abych tady nefungoval jako nějaká postava.“ (Láďa, s. 9)

„Snažím se děckám vymyslet program tak, aby je to bavilo.“ (Emil, s. 9)

Avšak i trávení volného času se může stát problémovou záležitostí ve chvíli, kdy některé z dětí s aktivitou nesouhlasí. Vyjít všem požadavkům vstříc vždy nejde, takže je nutné najít kompromis, se kterým by všichni souhlasili.

„On nedolez ani do půlky (kopce). Afekt nejde to, že to nedá. Pohyb prostě nesnáší. --- Sociálka na mě tlačí, aby sme se víc hejbalí, ale to ho musím vzít a vytáhnou ven násilím před dům a zamknout, on by jinak utek zpátky. Prostě jsem se rozhodl, že takhle to dělat nebudu, že když prostě nechce, tak ho nebudu násilím někde tahat.“ (Adam, s. 6)

10.5 Moje dítě má svoji rodinu

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, ve které je možný a někdy žádoucí kontakt s původní rodinou. Pěstouni jsou připravováni, že tato situace může nastat.

Samozřejmě každý pěstoun si za sebe volí kritéria dítěte, které přijme do rodiny, pokud se necítí jist, nechce zásahy původní rodiny, měli by mu sociální pracovníci vyjít vstříc. Po zkušenostech, které postupně pěstoun sbírá, se mohou otupit hrany a obava ze zásahů biologické rodiny se mírní.

„Máme obavu setkání s rodičema, tak nám vybrali Dominika, prostě tam rodiče nemají vcelku zájem. ---Tady jsme se posunuli trochu dál. Dyť na tom nic není, jako kontakty jsou a stejně jsme tady viděli, že když budou chtít, tak my ten kontakt stejně musíme umožnit. Ale ta vnitřní obava tam byla a určitě i v tom hrálo roli to rozhodování, pro jaký dítě nás vyberou.“(Cyril, s. 3 a 4)

Ne všechny zkušenosti však posunou pěstouny k tomu, že by se přestaly obávat kontaktu s biologickou rodinou. V případě, že biologický rodič kontakt zasahuje do soukromí a nerespektuje hranice, požadavek na nulový kontakt s původní rodinou může vzniknout i později.

„Tak vždycky když vystřízlivěla, se jí stejskalo po dítěti. Tak volala, začala jezdit do vesnice, dělala ostudu, že jsme jí ukradli dítě. No a pak to opadlo docela brzo. Tak jsme si řekli, že už asi to ne.“(Jáchym, s. 2 a 6)

„I když to teď bylo mimo pravidla, jaksi někdy nezavolaj a teď se asi dostali víc k penězům a to zas byly jeden, druhý, třetí den. V devět hodin večer, naprosto mimo domluvu.“(Cyril, s. 4)

Jestliže se jedná o pěstounskou péči na přechodnou dobu, kontakt s původní rodinou se zde předpokládá, hlavně pokud je cílem dítě do ní zpátky umístit. Spolupráce pěstounů a rodičů je v tomto případě potřebná, ne vždy se dokážou potlačit emoce, aby docházelo ke spolupráci.

„Jediný, co jsem povolil asi 3krát vstup maminky sem, aby se podívala, kde je její syn. Aby se podívala, jak já s ním pracoval, tak to neměla zájem. Vylívala si tady akorát srdce. Tak jsem řekl ne. Abych dával soukromí všanc jenom proto, aby si mamka postěžovala. ---Tam je taková averze, která asi není vidět, ale vnitřně tam je, jak se vlastně chová k vlastnímu dítěti, že tohle vlastně dopustila.“(Adam, s. 9 a 10)

Kontakt s původní rodinou přináší často komplikace nebo nedorozumění. Umění diplomacie je náročná záležitost, díky vzdělávání, které pěstouni podstupují, se učí s rodinou vycházet a komunikovat.

„Jeho sestra je hodně akční a nějak se bavili o rodičích. Řekla mu, ať nepočítá s tím, že se k nim někdy vrátí (rodiče nejsou schopni se o něj postarat, sestra stojí na vlastních nohou). Ale co zas můžem chtít, ona neprošla školením pěstounů. Což jsme říkali, že by tím měli projít všechny rodiče. Učíme se pracovat s rodinou.“(Cyril, s. 9)

10.6 Širší rodina pěstounů

Kromě primární rodiny jsou obvykle manželé obklopeni širší rodinou. Zajímalo mě, zda jsou pěstouni s ní v kontaktu. Jak se rodina staví k jejich rozhodnutí? Vzájemní podpora partnerů je nutná, je však podporou pěstounům i někdo další? Mají se o koho opřít nebo jsou odkázáni pouze na sebe?

Z rozhovorů vyplynulo, že rodina je často velkou pomocí. Avšak v některých rodinách je složitá minulost a vztahy. V takovém případě je kontakt minimální.

„Všichni nás znaj a vědí, že jsme trochu jiní, ale podporují nás. Když je potřeba, vycházíme si vstříc. Hlídáme si děti navzájem. Je tam takový to, já vás obdivuju, já bych do toho nešla, ale přítom by klidně mohli, maj je tam každou chvíli a nemaj s tím problém.“ (Cyril, s. 12)

„Já se svojí rodinou vztahy neudržuju. Manželka ta má určitě podporu od mamky a ségry. To jsou dva členy rodiny, že když je zle, tak se člověk na ně může obrátit.“ (Emil, s. 12)

V některých případech rodina nemusí plně rozumět pohnutkám, které vedly k rozhodnutí stát se pěstounem. Nicméně toto rozhodnutí respektují a jsou vrbou pro vypovídání problémů.

„Nepodporují, ale můžu si postěžovat. Jako jedno moje dítě dostalo papíry, že si je může číst a starat se, když mám nárok na reset, takže on mi ho zajišťuje. Hlavně sem nejezdí cizí člověk.“ (Adam, s. 7)

Rodiče, jejichž syn si najde přítelkyni, která je pěstounkou, mohou být zaskočeni nečekanou novinkou. Sdělit jim tento nepředvídatelný fakt, může přinášet obavy. Nicméně faktory, jako jsou povahové rysy a způsob sdělení, hrají roli, jak zdatně rodiče tuto situaci přijmou.

„Nevěděl jsem, jak jim to říct. Strach jsem neměl, ale nevěděl jsem jak, aby to nějakým způsobem pobraли. Byli zaskočený, ale myslim, že to vzali dobře. ---Když jsme tam byli potřetí, tak už jsme se o tom normálně bavili. Přítelkyně s mamkou vychází dobře. Mamka se i sama ptala.“ (Láďa, s. 10 a 11)

10.7 Blízké okolí rodiny

Člověk by musel být absolutně izolován, aby nepřišel do kontaktu s dalšími osobami. Pracovní prostředí, resp. kolegové nebo sousedi jsou lidé, kteří se pohybují v blízkosti

pěstouna. Navazování přátelských vztahů, pochopení, svěřování, ukotvuje lidi ve společnosti. Pěstouni mají hledání sobě vyhovujících lidí, dle mého názoru, těžší. Každý neporozumí pohnutkám, které vedly k rozhodnutí stát se pěstounem. Každý neporozumí názorům na různé druhy sociálních oblastí.

„V práci já se bavím o pěstounství jenom se dvěma lidma, protože tam vim, že to má smysl. A já nejsem, dejme tomu, Ježíš, abych dokázal šířit takové evangelium. Pro mě je to zbytečně vynaložená energie, protože nedokážu přesvědčit. Za čtvrt hodinu přestávky se stejně nic nedá vyřešit.“ (Cyril, s. 6)

„...Měl jsem jednu nepříjemnou epizodku. To byl Míra ještě malinkej a já ho vezl na kočárku. On tam přišel a naklonil se a povídá: Co to vezeš za opičku? To jsem mu trošku domluvil a bylo to v pořádku.“ (Jáchym, s. 8)

Děti si dokážou hrát a rozumět s každým. Dospělý tak pružní nejsou, hledají si k sobě lidi s podobným pohledem na svět. Tento model se promítá i do pěstounských rodin.

„Prostě ty, co by nás v tom nepodporovali, jsou lidi, se kterými se moc stýkat nebudem. A tady je to bez problémů.“ (Cyril, s. 11)

„Kamarádíme s těma nad náma. Nás berou jako kámoše. Naštěstí jsou to inteligentní normální lidi.“ (Láďa, s. 10)

Sousedy si člověk nevybírám. Každý nemá to štěstí, že bydlí v místě, kde se dá se sousedy vyjít. Jeden z respondentů přednesl extrémní případ, který skončil na policejní služebně. Z vyprávění se dá usuzovat, že soused nebyl zaujat pěstounstvím. Pravděpodobně se jedná o typ člověka, který rád dělá problémy.

„Předchozí majitelé nám už dopředu řekli, ať se připravíme, že s ní budou problémy. První co bylo, zkoušela nás s manželkou postavit do latě. ---Pak začal nátlak na děcka. --- Začala jí normálně nadávat, že kouří, že je to coura, že se tahá se starejma chlapama (dcera se bavila s tátou). Normálně to takhle říkala přímo jí. Nadávala z okna klukům, že to zařídí na úřadech, že tady dlouho nebudou a potáhnou zpátky do děcáku. ---Dávala na nás udání. --- Manželka šla na policajty. Tam se na to tvářili, že blbý vztahy, že to se nedá nic dělat, jenže ty děcka jsou pěstounský a místo toho, aby se vyvíjeli, tak ona na ně takhle. Nakonec si ji tam pozvali.“ (Emil, s. 10 a 11)

10.8 Kdo se o nás stará

Pěstouni a sociální pracovníci vstupují do úzkého vztahu. Vpouští je do svých domů, do svého soukromí. Jsou odkázáni na jejich vyjádření. Z toho vyplývá určitá obava. Jak na ně

zapůsobí, budou se s nimi umět domluvit, dokážou splnit jejich požadavky? První setkání se jeví jako nejcitlivější.

„Samozřejmě, že jsme z toho měli strach. Ale asi jsme měli opravdu štěstí. Měli jsme paní, ta šla do důchodu, s ní jsme se do toho dostali tak plynule. Pak to převzala druhá a myslíme si, že není tak dobrá. Zas je to mladá holka, třeba bude jednou taky tak dobrá.“ (Cyril, s. 11)

„To první se mi zdálo za hranicemi, málem otvírali skříně (o mnoho let dříve). Ale teď vůbec. Si sednou, daj si kafe a popovídaj si.“ (Jáchym, s. 8)

Oproti osvojení má pěstounství nevýhodu v neustálém nahlížení přes rameno. Jsou pod stálým dohledem úřadů. V tomto bodě mě zajímalo, zda je to pro ně obtěžující nebo je to pomoc? Berou sociální pracovníky jako kontrolory nebo oporu? Za všechny respondenty mohu shrnout, že pracovníky organizace, se kterou mají sepsanou dohodu o pěstounské péči, považují za opěrný bod. Je to pomoc, bez níž by si nedokázali představit svoje fungování. Mají se na koho obrátit, s kým sdílet svoje problémy.

„Organizace je sice jakoby dohled, ale je to desetkrát taková pomoc. Strašně moc pomáhá.“ (Jáchym, s. 8)

„Všechno se to probírá s klíčovou pracovnící. Já to беру tak., že to není na obtíž. Kdyby byli nějaký problémy, tak by se to vědělo dopředu. ---Kdyby k tomu nedocházelo a stal se nějaký průšvih, tak bych si mohl dávat za vinu, že jsem to udělal špatně. ---Třeba když přijde paní z ospodu, vidí, jak žijem, jak se snažme, tak to snad mluví samo za sebe.“ (Emil, s. 10)

„S tou neziskovou luxus, neměnil bych. A se sociálkou na všem se dohodnem.“ (Adam, s. 10)

„Díky té organizaci máme vlastně styčného důstojníka, kterej nás provází a umožňuje nám výhody a všechno, co nabízí. Je to opěrný bod.“ (Jáchym, s. 11)

Ze zákona je povinné vzdělávání. Vzdělávací pobyty vnímají pěstouni jako prostor, kde mají příležitost bavit se s lidmi podobných názorů a zkušeností. Potřeba sdílení je silná a člověk nemá pocit, že je jediný, kdo řeší problémy toho nebo toho druhu.

„Absolvujem takovýhle přednášky a určitě to pomůže. Už jenom setkání s ostatníma pěstounama. To si člověk probere mezi sebou, jak ty děti se chovaj a přijde na to, že někde je i hůř.“ (Jáchym, s. 5)

„Už jsme něco prošli a člověk se tím obohátí. Že se člověk něco dozví, ale daleko potřebnější je to, že se člověk setká i s jinýma pěstounama a ve finále problémy maj hodně podobný.“ (Emil, s. 4)

„Já jsem o tom nic moc nevěděl a některý věci, mě i zajímaj a pak v praxi to jde využít. Na spoustu věcí jsem získal jinej náhled. Já pak v podstatě některý věci aplikuju i v práci.“ (Láďa, s. 4)

Krátkodobé pěstounství skýtá, oproti dlouhodobému, nevýhodu v tom, že pěstoun musí být neustále připraven ihned u sebe ubytovat dítě. Ne vždy se hledí na požadavky

pěstouna. Zájem dítěte je přednější. Přesto musíme si uvědomit, že byt' se jedná maximálně o rok, žije dítě v domácnosti a navazuje vztah. Dítě by mělo být umístěno k takovému pěstounovi, jež je schopen se o něj postarat.

„Na to se vás nikdo neptal. I když máte nějaké požadavky, je potřeba takové dítě umístit. A když se najde někdo pro něj nejvhodnější.“ (Adam, s. 4)

10.9 Jak to vidím já sám

Neopomenutelným bodem ve výzkumu bylo, jak pěstoun sám sebe vidí, jak se vnímá. Je to otec, pěstoun nebo se role stírají? Vzhledem k pestrosti vzorku, nebylo možné porovnat roli otcovskou a pěstounskou. Jinak se vidí muž, který vstoupil do pěstounství z vlastní iniciativy. Jinak se vidí ten, který přijal pěstounství na popud přítelkyně. A jinak ten, který už má vlastní děti odrostlé. Muž, který je bezdětný nemůže tyhle role společně ohodnotit.

Shodují se, že obrovský pocit uspokojení nastane ve chvíli, když je někdo ocení a okomentuje, jaký pokrok s dětmi udělali. Oni sami v každodenním životě pokrok nevidí, obvykle si jej všimnou až na základě toho, že je někdo upozorní.

„Tam je zpětná vazba to, že si člověk nevšimne sám, takže spíš kdo ty děti nevidí každé den, tak si pokroku všimne víc. U toho malýho rozvoj řeči. A zase nám se to zdá, že to jde pomalu, že by mohl mluvit líp. Ty co ho neviděj, tak že mluví nádherně, co mu přibylo slov a jak je umí používat.“ (Cyril, s. 12)

„Byli jsme u psychiatricky, tak to jak ona viděla ten posun, tak jsem získal náhled, jaké je. Když vidíte štěně každé den, tak vám neroste a pak když někdo přijede, tak to je: Ježíš ten vyrost.“ (Cyril, s. 12)

Jak kriticky dokážou posoudit úspěšnost své role? Je možné říct, jestli dělají nebo nedělají ve své práci něco špatně? Z rozhovorů vyplynulo, že pěstouni se snaží vychovávat dítě, jak nejlépe dovedou. Jsou si vědomi svých nedostatků, konzultují je, berou si ponaučení ze vzdělávání a výsledky se snaží doma aplikovat. Výchova je však dlouhodobý proces a výsledky se dostavují postupně. Jak již bylo řečeno výše, často na výsledek své práce jsou upozorněni třetí osobou.

„Určitě bych se mohl zlepšit, ve spoustě věcí. Pořád se snažím zlepšovat. Někdy s větším, někdy s menším úspěchem. Ono změnit své stereotypy dá někdy hodně práce. Člověk si třikrát přečte knížku a je to málo platný než to uvede do praxe.“ (Cyril, s. 13)

„Člověk si stokrát vyčítá, že něco nezvládá, protože se pořád učíte. Říkám, dělám chyby, protože jsem to nevěděl třeba, ale zase spousta věcí jim dá. Obejme ji, veme ji na klín. To je taky strašně důležitý pro to dítě. I když mě před minutou vytočila. Pak ale zase přijde, tak ji samozřejmě neodhodim. Rozbíráme to spolu, ona to uzná a za tři hodiny je všechno jinak.“ (Jáchym, s. 11)

„Člověk má vždycky rezervy, vždycky se dá dělat něco líp. Ale jsem spokojenej s tím, co dělám.“ (Láďa, s. 12)

„Když se něco dělá, tak věřím tomu, že člověk by to měl dělat tak nejlíp, jak si myslí, že to je možný a víc udělat nemohl. Protože jinak by to asi nešlo, aby měl pocit, že to dělá dobře.“ (Emil, s. 14)

Děti v péči pochází z rodin nebo výchovných zařízení, kde se nesetkali s příkladem fungující rodiny. Náhradní rodinná péče má tento model simulovat. Jedním z mnoha úkolů pěstounských rodin je dát dítěti příklad, jak to v rodině může „klapat“.

„...tam mu to prostě zůstane v tý hlavě, že ta rodina prostě může fungovat, než on byl zvyklej.“ (Adam, s. 6)

„...prostě nechápal ty rozdíly, co člověk může a nemůže. Určitě dobrej pocit z toho, že kdyby jednou špatně dopad, tak bude mít představu, jak to funguje v normální rodině. Když nic jinýho, tak tohle za to stojí.“ (Emil, s. 13)

Rozhodl bych se dnes jinak?

Pokud žadatelé neznali někoho, kdo se pěstounské péči věnoval, mohli mít zkreslené představy o výkonu pěstounské péče. Tento faktor může hrát roli v setrvání pěstounství.

„Moje představa byla, že sem přijde dítě, který má maminku v nemocnici na dlouhodobým léčení a takový, který přijde o rodiče a nemá kam jít. Na kurzu mě na to připravovali, ale nečekal jsem, že napoprvý budu mít takhle těžkej případ. Ale ohlíží se na dítě ne na pěstouny.“ (Adam, s. 12)

Nicméně pocity, které výkon pěstounské péče vyvolává, dostatečně vyrovnají příkoří s tím spojené. Determinanty, které ovlivňují rozhodnutí, jsou věk, zkušenosti, nová kritéria nebo se dostatečně informovat.

„V těch letech letech bych už do toho nešel. Kdybych měl míň, tak bych zase na to pohlížel jinak, i kdybych měl tyhle zkušenosti. To v člověku je, takováhle věc. Chce pomáhat druhým, to není jenom nějaký rozmar.“ (Jáchym, s. 11)

„Přestože nejsem věřící, tak mám určitou víru. Já třeba hrozně věřím na osud. Jsou věci, který se ovlivnit nedají, ale je spousta věcí, který se ovlivnit dá. A já jsem si vybral nějakou cestu. Byl můj osud, abychom se potkali, aby se ze mě stal pěstoun, přestože jsem k tomu přišel jak slepej k houslím. Kdybych to měl vrátit, tak bych se rozhodl úplně stejně, protože věřím, je jsem šel tou mně vytyčenou cestou.“ (Emil, s. 13)

Ohledně předávání informací o formě náhradní péče nebo informací o dítěti, které sociální pracovníci chtějí do péče umístit, vidím stále problém. Nezkušení pěstouni nevědí, na co se doptat a jsou odkázáni na odborníky. Z druhé strany se také těžko soudí, neboť dítě a jeho problém se vyvíjí. Problém může vzniknout, gradovat nebo naopak vlivem zázemí mizet. Nicméně pokud pracovníci znají informace o zdravotním stavu dítěte, mají je všechny předat budoucím pěstounům.

„Kdybych měl tyhle ty zkušenosti, tak bych asi trochu zaváhal a musel bych se delší dobu rozmyslet. Asi bych chtěl vědět víc informací o dětech. ---Nevim, jestli to nebyla naše chyba, jestli jsme neměli chtít větší informace.“ (Jáchym, s. 10)

Všichni účastníci nevidí pozitivně svoje rozhodnutí a to především v překážkách, které museli zvládnout. Obava z muže, který se sám stará o dítě, byla viditelná v délce přípravy nebo v kontrolách. Zvýšila by pozornost sama žena, která by se rozhodla být pěstounkou? Mají nejjednodušší vstup pouze páry? Nebo je v nás stále představa, že žena je matka, která pečuje o své děti, avšak muž ve stejné roli je podezřelý.

„Ne že bych to nechtěl dělat, ale kvůli tomu odkrývání soukromí, čekání, nejistotě. Z toho, že jsem muž pěstoun, příprava trvala tři roky, přestože jinak to trvá maximálně rok.“ (Adam, s. 12)

Tečka na závěr

Ačkoli jsou pěstouni často vystaveni zkouškám ve vztahu, v rodině, sami za sebe, znají výsledky své práce a to je dostatečně uspokojuje. Ráda bych zmínila několik odpovědí, které zahřejí u srdce.

„Já jsem hrdej na to, že jsem pěstoun. ---O tom pěstounství je, když to půjde dobře, tak se může vrátit do své rodiny. Určitě by mě to mrzelo, mám ho rád. A když se vrátí, bude ve své rodině, bude tam, kde má být.“ (Cyril, s. 12 a 13)

„Jsem hrdej, že jsme pěstouni a počítám s tím, že budu pěstouni dál. A jak se chovají dneska moje děti, to je postavený o linii vedle. Jak se chovali dřív a třeba dneska by se chovali k postiženému úplně jinak.“ (Emil, s. 14)

„Když se podívám do zadu má to smysl. Víím, že kolikrát je to až za hranicemi, ale nelituju. Jo postěžuju si, ale nelituju.“ (Jáchym, s. 10)

10.10 Shrnutí výsledků

Problematika pěstounské péče je koloběh stále se měnících skutečností, které řeší pěstouni a sociální pracovníci. Tato mnohapřípadová studie však měla poukázat na část, která zůstává mimo zorné pole výzkumníků. Muž-pěstoun je plnohodnotný člen rodiny a jeho vliv je značný. Je autoritou a osobou, ke které děti vzhlíží. Tímto bych nerada, vyvolala pocit méněcennosti žen, avšak výzkum měl poukázat, jak se tvoří a prožívá role pěstouna a blíže se na ni podívat.

Z výzkumu vyplynulo, že muži jsou na pozici odpovědnosti za finanční zajištění rodiny. Pracují a zvyšují finančně rodinný rozpočet. Jsou si vědomi, že čas strávený doma není dostačující, avšak nevyjadřovali se, že by cítili potřebu situaci změnit. Žena je tou, která vykonává povinnosti týkající se chodu domácnosti a péče o děti.

Vzhledem k volené výzkumné otázce, která se široce zaměřovala na tuto oblast, bylo nutné si stanovit podotázky. Ty měly navést k jednotlivým oblastem, jimž byla věnována pozornost ve výzkumu. Oblasti se týkaly motivace k pěstounství, manželského a rodinného fungování, vztahu k dětem (přijatým i vlastním), komunikace s okolím a sociálními pracovníky a poslední bod byl smysl pěstounství.

Ráda bych upozornila na fakt, že nelze výsledky výzkumu generalizovat na všechny pěstouny. Výzkumný vzorek čítal pouze pět účastníků. Jednalo se však o velice pestrý vzorek. Díky odlišným vlastnostem jednotlivců, bylo problémové sjednotit výsledky výzkumu. Respektovala jsem unikátnost každého z mužů a dle kategorií jsem utvořila náhledy do jejich života. Vše jsem dokládala jejich autentickými výpověďmi, které měly za úkol dodat na věrohodnosti.

Dva respondenti se dostali k pěstounství díky partnerkám, které děti v pěstounské péči již měly. Výpovědi těchto mužů mi díky tomu přišly o to zajímavější. Vstup do nové rodiny je protkaný spoustou emocemi. Troufám si říci, že bylo pro tyto dva muže odvážné vejít a zůstat v této spletné síti. Pěstouni, kteří si prošli přípravou, měli větší prostor se s představou sžít a hlavně sami jí šli vstříc.

Tři z pěti respondentů se vyjadřovali, že byli ovlivněni médii, a to mělo za následek pohled na náhradní rodinnou péči obecně. Především zmiňovali obavu z romské kultury. Tento strach se také objevoval v kritériích stanovených pro dítě.

Krátkodobé pěstounství ve výzkumném vzorku zajistilo odlišný náhled na vnímání pěstounství. Je znatelné, že krátkodobí pěstouni jsou vedeni k tomu, aby jej vnímali více jako práci než rodinnou záležitost. Tito pěstouni se snaží držet si odstup a náhled na situaci.

Dílní otázky:

Jak se podílel muž na rozhodnutí stát se pěstouny?

Cílem této dílní otázky bylo zjistit, jaká je motivace stát se pěstouny. Co jí předcházelo, jaké podmínky si partneři stanovili, případně jak by je změnili.

Pohnutky vedoucí k náhradnímu rodičovství jsou rozmanité. Z výzkumu vyplynulo, že jedním z hybatelů k tomuto rozhodnutí je problém s přirozeným početím dítěte, případně pořízení sourozence pro dítě v rodině. Bylo řečeno, že pro děti je vhodnější, když je jich více. Vede je to ke spolupráci a ke komunikaci. U dvou z pěti případů bylo sděleno, že první myšlenkou bylo osvojení. Avšak z důvodů časové prodlevy, která pramenila z vlastních dětí, jim bylo nabídnuta náhradní rodinná péče formou pěstounství.

Dva muži přijali pěstounství kvůli budování vztahu. Seznámili se s ženou, která byla pěstounkou. Jejich vnímání a přijetí pěstounské péče se jeví poněkud odlišně, nicméně výstupy jsou stejné, jako u pěstounů, kteří si to sami zvolili – jsou rádi, že pěstouny jsou. Je možné říct, že jejich prvotní motivace byla láska k ženě, neboť, jak sami zmínili, do té doby o pěstounství neuvažovali.

Jeden muž sdělil, že vlastní děti měli odrostlé, ale cítili se dostatečně silní na to, aby zvládli vychovat děti další. Manželka už dříve uvažovala o osvojení. Po vzájemné shodě začali prozkoumávat možnosti. Nakonec získali děti do pěstounské péče.

Všichni muži měli představu dítěte, na které stačí. Na počátku byly podmínky přísné. Sbíráním zkušeností se uvolňovaly.

Jak muž vnímá vztah manželkou/partnerkou?

Podpora, respekt a spolupráce jsou nutnými faktory, aby vztah mohl fungovat. Tím spíše, pokud jsou v péči náročné děti. Pěstouni jsou si toho vědomi a vztah si snaží hýčkat.

Povahové rysy určují vývoj neshod. Muži zmiňují, že leckdy jeden nebo druhý musí odejít z místnosti, aby se dohady nevyhrotily. Je potřeba, udělat si odstup, utřídit myšlenky, uklidnit se a nechat uzrát řešení. V klidném stavu se člověk dopátrá konstruktivního výsledku rychleji.

Muži uváděli, že jejich péče o děti, například ve školních povinnostech, je značně menší než péče ženy. Odvolávali se na časovou zaneprázdněnost v zaměstnání. S tím souvisí i menší aktivita ve výchově. Jeden z respondentů se necítil dostatečně kompetentní viditelně zasahovat do výchovy partnerky, když doma tráví málo času. Přesto se svěřil, že jsou situace, které by řešil jinak. Uvádí, že děti jsou na partnerku zvyklé a mají k ní vyšší respekt.

S tím souvisí i přenechání rozhodování v různých spektrech chodu rodiny na ženě. Tři z pěti účastníků se shodují v tom, že manželky podporují, nicméně ony mají na starosti pěstounství a oni do toho nezasahují. Z rozhovorů vyplynulo, že důvodem je právě nedostatek času. Pokud žena nemá čas a prostor pro řešení nějakých záležitostí, oni nastoupí. Nevypozorovala jsem však, jestli se jedná o gendrový problém nebo jim tato situace vyhovuje. Pravděpodobně půjde o kombinaci obojího.

Osobní život se jim stočil na koloběh péče o rodinu. Zdá se, že to pro budování vztahu není problém. Jeden se kriticky dokázal podívat na vztah před vstupem do pěstounství a porovnal jej s dnešním stavem. Sdělil, že je samozřejmé, že se ubral jiným směrem. Řeší věci, které do té doby nemuseli, nemají na sebe tolik času, kolik by si přál. Na druhou stranu uvedl, že by neměnil, je rád, že do toho šli. Uspokojují jej výsledky, kterých dosáhli.

Jak se muž projevuje ve vztahu k dětem?

První náročné období se dá označit jako vzájemné zvykání si na sebe. Zajisté je rozdíl, pokud do péče přijde dítě malé, bez vzpomínek, nebo dítě s vlastní minulostí a životními zkušenostmi. S malým dítětem navazovali respondenti vztah bez větších problémů, u starších dětí citlivě zjišťují minulost. Necháávají mu prostor na vzájemnou adaptaci.

Muži, kteří vstoupili do zaběhlé rodiny, měli před sebou větší výzvu. Děti byly navyklé na určitý způsob života a všichni se na sebe snažili s menšími či většími úspěchy zvyknout. Obava panovala na obou stranách. Děti si nebyly jisté, co je čeká, testovaly a monitorovaly situaci. Muž zjišťoval, kam je nechá zajít, kde jsou jeho kompetence. Z výzkumu plyne, že jim v nalezení své role pomáhají absolvované vzdělávací kurzy.

Muži jednotlivé děti vnímají individuálně a tak k nim i přistupují. Jsou si vědomi, že spravedlnost je relativní pojem a její nastolení je náročné. Děti jsou jinak staré, a tudíž mají různé povinnosti a úlevy. Výchova je hodně o řečnických dovednostech, diplomacii a trpělivosti. Jeden z pěstounů se vyjádřil k dětem tak, že rodina musí fungovat a jejich názor ohledně dalších dětí přijatých do péče budou respektovat. Tento způsob praktikoval už u vlastního dítěte. Zeptal se jej, po tom co se začalo vyptávat na sourozence, jak by se mu líbilo, kdyby si vzali s maminkou dítě z ústavní výchovy.

Jak se zapojuje širší rodina?

Odpověď na tuto dílčí otázku není obsáhlá. Příbuzní respondentů, jednalo se hlavně o rodiče manželů, se navzájem podporují. Rozhodnutí svých dětí respektují a snaží se pomoci a zapojit jako plnohodnotní prarodiče, strýcové a tety. Pouze jeden muž se svými rodič vztah udržuje minimálně. Rodina manželky však tento nedostatek dostatečně kompenzuje.

Jaká je interakce s nejbližším okolím?

Jenom jeden pěstoun měl problémový vztah se sousedem. Zde se situace vyhrotila tak, že se pěstouni museli obrátit na policii. Ostatní pěstouni mají kontakt se sousedy minimální nebo vřelý. V případě, že se s nimi bydlí delší dobu, jsou navázány vztahy intimněji a lze je označit za přátele. Dobré vztahy se sousedy jsou ovlivněny délkou, sympatiemi, komunikací a vzájemným pochopením.

Jak vnímá dohled sociálních pracovníků?

Pěstounství je forma náhradní rodinné péče, která je pod kontrolou úřadů. V tomto bodě mě zajímalo, jak se sociálními pracovníky muži vycházejí. Již výše bylo zmíněno, že řešení oficialit přenechávají ženám. Do kontaktu s pracovníky přicházejí minimálně a jejich

odpovědi byly zprostředkované informace od žen. Z jejich odpovědí se však dá usoudit, že po prvotních obavách, jsou s pracovníky spokojeni. Účastníci výzkumu neměli dosud žádný větší problém s pracovníky z orgánu sociálně právní ochrany dítěte a spolupracující neziskovou organizaci si pochvalují.

Jaký smysl pro muže má pěstounství?

Poslední dílčí otázka měla zachytit hlubší smysl pěstounství, jak jej vnímají sami muži. Muži vidí smysl především v tom, co dítěti předají. V domácím prostředí, ze kterého byly odebrány, nebo v ústavní výchově se jim nedostane vhodného příkladu. Když se podívají zpátky, co zvládli, s čím vším se museli „poprat“, cítí pocit uspokojení z dobře vykonané práce.

Jsou si vědomi toho, že se neustále vyvíjí, učí a nacházejí nové způsoby, jak s dětmi pracovat, aby se v dospělosti mohly kvalitně orientovat ve světě. Snaží se je vychovávat, jak nejlépe umí. A jsou právem pyšní na hodnocení a chválu od dalších osob, které je ocení za to, co dělají.

Kromě zpětného pohledu na dobře vykonanou práci, jsem se pěstounů ptala, zda by do pěstounství šli znova i po těch zkušenostech, které za tu dobu nastřádali. Souhrnně mohu říci, že nikdo rozhodnutí nelituje. Vyskytli se komplikace, např. dlouhá doba přípravy a zásahy do soukromí nebo nedostatečné informování o stavu dítěte. Rozhodně by těžili ze získaných zkušeností a byli by opatrnější. Nicméně důvod, proč se k tomuto rozhodli, přetrvává. Dva muži, kteří si našli pěstounku, se též shodují v tom, že by rozhodnutí nezměnili.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo prozkoumat mužský prvek v rodinném systému pěstounské péče. Otcové a pěstouni, jakožto mužští zástupci, mají ve společnosti vybudované místo hlavy rodiny. Je to místo toho, kdo zajišťuje finanční příjem a kdo je autoritou.

Teoretická část měla poukázat na obecné záležitosti týkající se rodiny a pěstounství. Vycházela jsem z odborných publikací. Na jejich základě a mých praktických zkušeností jsem charakterizovala pěstounskou rodinu od první myšlenky až po přijetí dítěte. Uvedla jsem motivy vedoucí k rozhodnutí být pěstoun, kritéria, zapojení vlastních dětí a zdůraznila péči o manželský vztah. Popsala jsem, jaké vlastnosti mají plně fungující rodiny a v čem je skryt jejich úspěch. Posledním bodem bylo využití služeb pro pěstouny.

Praktická část byla založena na kvalitativním výzkumu, konkrétně mnohapřípadová studie. Byl realizován formou hloubkových rozhovorů s pěti účastníky. Polostrukturované rozhovory byly analyzovány a následně interpretovány. Malý počet respondentů má vliv na výsledek celého výzkumu. Mým zájmem bylo získat více kvalitativních dat, nicméně pěstouni jsou zahlceni pracovníky a dalšími podobnými žádostmi o spolupráci na závěrečných pracích. Tento fakt se odrazil na nízkém počtu respondentů. Jsem však přesvědčena, že je dostačující pro základní představu, jak vnímají pěstounskou péči.

Z výzkumu vyplynulo, že jsou stále rozdělené role živitele rodiny. Vlivem podmínek finančního zajištění státu musí vždy minimálně jeden z páru přispívat finančně do rodinného rozpočtu. Partnerky mají čtyři z pěti respondentů. Tito muži, vzhledem k tomu, že ženy jsou pěstounky, přenechávají oficiální záležitosti jim. V průběhu interpretace mi vytanula na mysl otázka, zda by se muži zapojovali i do těchto administrativních záležitostí, kdyby měli dostatečný prostor a čas. Z jejich odpovědí je znát, že pokud je žena požádá, jsou vstřícní a podají pomocnou ruku. V záležitostech výchovy jsou ženě oporou a vůči dítěti se dostatečně projevují.

Výsledky nelze vztáhnout na všechny pěstouny v republice, jedná se pouze o reprezentativní vzorek. Nicméně podává přehled o zapojení muže v pěstounské rodině.

Muž nepůsobí pouze v rodinném prostředí. Okolní prostředí a sdílení názorů s dalšími pěstouny ovlivňuje jeho směr myšlení. Pěstoun selektuje lidi, se kterými má smysl se bavit.

Uspokojuje ho vědomí, že v tom není sám a je rád za vzdělávání a setkávání, kde se může stýkat s dalšími osobami s obdobným přesvědčením.

Uspokojení z jejich práce spočívá ve zpětném pohledu na vývoj dětí a vědomí, že kdyby zůstaly v ústavní péči nebo patologickém prostředí rodiny, nevyskytla by se pro ně možnost vyrůst v sociálně zdatného jedince. Tento prvek je silným zdrojem motivace a nechává otevřenou budoucnost pro přijetí dalších dětí do rodiny.

Tato diplomová práce nemá za cíl vznést nové teorie a návody k řešení. Má poukázat na to, jak muži vidí a vnímají roli pěstouna a zjistit, zda mají dostatečný prostor k vyjádření svých pocitů a názorů. Respondenti, kteří spolupracují s organizací, díky níž jsem měla možnost výzkum uskutečnit, jsou dostatečně vyslyšeni a spokojeni se svou rolí. Usuzuji z toho, že o organizaci mluvili jenom v dobrém. Nepředpokládám, že by to bylo důsledkem obav, že jsem byla vyslána jako špeh.

Závěrem práce mohu říct, že cíl výzkumu byl splněn. Mnohopřípadová studie měla upozornit na sociální roli pěstouna a podrobně ji prozkoumat. Jsem přesvědčena, že kýženého výsledku bylo dosaženo. Vše je doloženo autentickými výpověďmi pěstounů. Během vyhodnocování jsem dospěla k názoru, že další hodnotné výsledky by mohly vzniknout při porovnání výpovědí mužů a žen. Kontrast nebo soulad jejich odpovědí by více vyhranily téma, které jsem otevřela.

„Kdyby muži děti nepatřily a kdyby neměl možnost láskyplných styků s nimi, nevěděl by, proč by je měl mít. Vyloučilo by to ze života mužů jediný cit, který se s důležitostí vyrovná lásce (ženě), ba dokonce i láska by se tím znehodnotila.“ Anglický filosof Bertrand Russel

Seznam literatury

BOWLBY, John. *The making and breaking of affectional bonds*. New York: Routledge, 2005, xi, 212 p. ISBN 04-153-5481-1.

BUBLEOVÁ, Věduna (2002) Děti potřebují rodiče, rodiče potřebují děti. In: MATEJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, s. 11-27. ISBN 80-717-8637-3.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol.. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013.

BUBLEOVÁ, Věduna, Jana DECKÁ, Věra HABERLOVÁ, Barbora HOLÁ, Jaroslava MÁLIKOVÁ a Alena VÁBROVÁ. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007.

CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. Vyd. 1. Překlad Hana Antonínová. Praha: Portál, 2013, 179 s. ISBN 978-802-6203-704.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4717-883.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

CHMELÁŘOVÁ, Hana (2008). *Tátové v historii*. In: Lukáš Sedláček, Kateřina Plesková. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, 2008, s. 26-35. ISBN 978-80-903228-9-9.

CHVÁLA, Vladislav a Ludmila TRAPKOVÁ. *Rodinná terapie a teorie jin-jangu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 247 s. ISBN 978-807-3673-918.

KOLUCHOVÁ, Jarmila (2002) Potřebují adoptivní a pěstounské rodiny odbornou pomoc? In: MATEJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, s. 47-52. ISBN 80-717-8637-3.

- KOLUCHOVÁ, Jarmila (2002) Úskalí adopce a pěstounské péče. In: MATEJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, s. 111 - 128. ISBN 80-717-8637-3.
- KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 80-717-8957-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 p. ISBN 80-717-8304-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-807-3677-398.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012, 94 s. ISBN 978-808-6131-917.
- PUGHE, Billy a Terry PHILPOT. *Living alongside a child's recovery: therapeutic parenting with traumatized children*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2007, 144 p. ISBN 18-431-0328-1.
- RAPSHAW, Mary R. *Foster parent handbook*. San Jose [Calif.]: Writer's Showcase, 2002, 112 p., [16] p. of plates. Changing family (New York, N.Y.). ISBN 05-952-1619-6.
- SEDLÁČEK, Martin (2007). Případová studie In: ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 96-112. ISBN 978-80-7367-313-0.
- SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 107 s. Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce, Sv. 2. ISBN 978-807-0410-691.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2003, 142 s. ISBN 80-865-5262-4.

SOBOTKOVÁ, Irena. Výzkum pěstounských rodin - co ukázaly rozhovory. *Náhradní rodinná péče*. 2003, č. 2, s. 28-31. ISSN 1212-3765.

ŠKOVIERA, Albín. Dilemata náhradní výchovy. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-807-3673-185.

ŠMÍDOVÁ, Iva (2003). Matkové. In: MAREŠ, Petr a kol.. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister a Principal, s. 157-175. ISBN 80-865-9861-6

ŠMÍDOVÁ, Iva (2008). Aktivní otcové. In: Lukáš Sedláček, Kateřina Plesková. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, s. 10-19. ISBN 978-80-903228-9-9.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-802-6200-659.

Kvalifikační práce:

KLIMEŠ, Jeroným. *Reakce na ambivalentní objekt*. Praha, 2002. Disertační práce, Fakulta Filozofická, Katedra psychologie. Univerzita Karlova.

SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty ve výzkumu problematiky náhradní rodinné péče*. Praha, 2012. Disertační práce, Fakulta Pedagogická. Univerzita Karlova.

Právní předpisy

Zákon č. 359/1999 Sb. *o sociálně právní ochraně dítěte*, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb. *občanský zákoník*